

HAND Szövetség
Globális Nevelés Munkacsoport

**A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS FEJLESZTÉSÉNEK
LEHETŐSÉGEI A KÖZOKTATÁSBAN**

Stratégiai alapvetés és ajánlások
2009. január

Szerkesztette a HAND Globális Nevelés Munkacsoport

Főszerkesztő: Galambos Henriette Rita

A szakmai bizottság tagjai:

Barta Géza

Czippán Katalin

Galambos Henriette Rita (Demokratikus Ifjúságért Alapítvány)

Közreműködtek:

Blahó Györgyi (HAND Szövetség)

Strenner Szilárd (HAND Szövetség)

A kutatást végezte: Hórich Balázs és Molnár Zsuzsanna (IKOZA Bt.)

A HAND Globális Nevelés Munkacsoportjának tagjai:

- Afrikáért Alapítvány
- Anthropolis Egyesület
- Artemisszió Alapítvány
- BOCS Alapítvány
- Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány (DemNet)
- Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA)
- Katolikus Karitás
- Magyar Ökumenikus Segélyszervezet (MÖSZ)
- Magyar Önkéntesküldő Alapítvány
- Ökotárs Alapítvány
- Planet Alapítvány
- UNICEF Magyar Bizottság
- Védegylet Egyesület
- Zöld Fiatalok Egyesület (ZÖFI)
- Zöld-Híd Alapítvány
- és független szakértők

© 2007 HAND

Layout: Bóna Tamás

ISBN: ISBN 978-963-87836-7-7

Kiadó: Nemzetközi Humanitárius és Fejlesztési Civil Szövetség

Támogató: a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma

TARTALOMJEGYZÉK

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	4
BEVEZETÉS.....	5
A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS FOGALMI KERETE, ÉRTELMEZÉSE.....	8
A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS HELYE, MÓDSZERTANA.....	11
AJÁNLÁSOK A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS KÖZOKTATÁSBA VALÓ INTEGRÁCIÓJÁNAK MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ SZAKÉRTŐK ÉS DÖNTÉSHOZÓK SZÁMÁRA.....	14
FELHASZNÁLT IRODALMAK JEGYZÉKE.....	18
FÜGGELÉK.....	22
A NEMZETKÖZI FEJLESZTÉS ÉS A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS KAPCSOLATA AZ AKTÍV ÁLLAMPOLGÁRSÁGRA NEVELÉS ÉS A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS KAPCSOLATA A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS ÉS A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS KAPCSOLATA HAZAI HELYZETKÉP (KUTATÁSI ÖSSZEFOGLALÓ) A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉSRŐL A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS MEGVALÓSÍTÁSÁNAK ERŐSSÉGEI, LEHETŐSÉGEI, GYENGESÉGEI ÉS VESZÉLYEI (SWOT ELEMZÉS) A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS RÉSZTERÜLETEI A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS EGY LEHETSÉGES KOMPETENCIA MÁTRIXA A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS NEMZETKÖZI KONTEXTUSA A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS ALAPFOGALMAINAK JEGYZÉKE AZ ELŐFORDULÓ MOZAIKSZAVAK JEGYZÉKE	

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Jelen stratégiai alapvetés része annak az erőfeszítésnek, amelyet a HAND Szövetség Globális Nevelés munkacsoportja kezdeményezett a munkacsoport létrehozásával 2007-ben annak érdekében, hogy erősítse a globális felelősségvállalást a globális nevelés népszerűsítésén, közelebbről pedig a közoktatásba való beépítésén keresztül. A HAND Szövetség ez által egy több szereplős, és több lépcsős folyamatot kíván elindítani, amelynek eredményeképpen megszületik majd a *Globális felelősségvállalásra nevelés nemzeti stratégiája*.

Jelen dokumentum elsősorban ajánlásokat, helyzetelemzést és háttéranyagokat tartalmaz az érintettek széles köre számára, beleértve a releváns kormányzati szereplőket, szakmai és civil szervezetek képviselőit, szakértőket, pedagógusokat. Kísérletet tesz a legfontosabb fogalmak tisztázására, a kapcsolódó (szak) területek feltérképezésére.

A több hónapos folyamat eredményeképpen, amely magában foglal egy országos kutatást, szakmai egyeztetéseket, a releváns nemzetközi egyezmények, dokumentumok, a hazai és a nemzetközi szakirodalom és jó gyakorlatok és tananyagok áttekintését, a HAND Szövetség Globális Nevelés munkacsoportja összeállított egy sor ajánlást a hozzá szorosan kapcsolódó összetett feltételrendszerrel együtt. **Ennek lényege, hogy a globális felelősségvállalásra nevelés akkor lesz hatékony és sikeres, ha nem idegen testként, hanem a formális, a nem-formális, az informális és az élethosszig tartó tanulási folyamatok részeként jelenik meg az óvodai neveléstől a felsőoktatásig, beleértve a pedagógusképzést és a felnőttoktatást is. Elsődleges célja, a jövő generációinak felkészítése az aktív globális állampolgársági technikák gyakorlására annak érdekében, hogy hozzájárulhassanak egy fenntartható és a jelenleginél igazságosabb világ működéséhez az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljaival és a vonatkozó nemzetközi egyezmények elvárásaival összhangban.**

Az elkészült dokumentumot a munkacsoport egy 2009 februárjában megrendezésre kerülő szakmai kerekasztal beszélgetés folyamán kívánja megvitatni, és ezzel útjára indítani egy széleskörű egyeztetést, a lehetséges együttműködések és partnerségeket.

BEVEZETÉS

Miért van szükség a globális felelősségvállalásra nevelésre?

A mai, folytonosan változó világban, ahol nem múlhat el nap anélkül, hogy ne találkoznánk a globális kihívások valamelyikével, elengedhetetlen, sőt megengedhetetlen, hogy a jelen és a jövő polgárai ne legyenek megfelelően tájékozottak és felkészültek ezen kihívások kezelésére, saját életükben éppen úgy, mint szűkebb és tágabban értelmezett közösségeikben. Egy demokratikus jogállamban kulcsfontosságú a polgárok tájékozottsága, élethosszig tartó tanulási hajlandósága és a megújulásra való képessége annak érdekében, hogy alkalmazkodni tudjanak a folyamatos változásokhoz, irányítani tudják saját sorsukat és ezen felül aktívan részt tudjanak venni a közügyek intézésében és befolyásolásában.

Mit szeretnénk elérni?

Amikor a stratégiai alapvetését készítjük, nem egy elvont célt kívánunk elérni, hanem a nemzetközi egyezmények és megállapodások, valamint saját szakmai és személyes meggyőződésünk és elkötelezettségünk szellemében járunk el. Magyarország, az EU teljes jogú tagállamként kötelezettségeket vállalt arra,¹ hogy aktívan részt vesz az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljainak megvalósításában mind a nemzetközi fejlesztés, mind a szemléletformálás, nem utolsósorban pedig a közoktatás területén.

A *Globális felelősségvállalásra nevelés nemzeti stratégiájának* megalapozásával elsősorban az európai polgárok globális nevelésének és szemléletformálásának megvalósításához kívánunk hozzájárulni.

Kik a lehetséges partnerek?

Szemléletváltást csak az összes lehetséges érintett aktív bevonásával lehet elérni. Gondolunk itt a döntéshozókra, szakmai szervezetekre, a felsőoktatási intézményekre, és elsősorban a tanárképzőkre, iskolavezetőkre, iskolafenntartókra, pedagógusokra, és nem utolsó sorban a civil szervezetekre és az egyházakra. A folyamatban kitüntetett szerepe lehet és kell, hogy legyen a médiának is. A szemléletváltás része a nemzetközi vérkeringésbe való bekapcsolódás, a folyamatos kapcsolattartás.

¹ „(...) az EU kiemelt figyelmet fordít az európai polgárok globális nevelésére és szemléletformálására.”
Letölthető: http://www.deeep.org/english/europe/strategy/european_consensus_30102007.pdf

Hol van szükség változásra, beavatkozásra?

Meggyőződésünk, hogy a közoktatásnak meghatározó szerepe kell, hogy legyen a globális felelősségvállalásra nevelés terén, hiszen a fiatalok aktív idejük jelentős részét az iskolában töltik, az ott tanultak és tapasztaltak bizonyíthatóan nagy hatással vannak rájuk.

„A közoktatási rendszer segíthet abban, hogy felkészítsük a jelenlegi és eljövendő generációkat arra, hogy kellően magabiztosak és képzettek legyenek. (...) A munka részét képezi az is, hogy a diákok tájékozott, aktív, magabiztos és felelős állampolgárokká váljanak.”¹

Széles körben elismert tény, hogy ma Magyarországon a közoktatás csak részben képes ellátni mindazon feladatait, amelyek túlmutatnak a klasszikus ismeretátadáson, és amelyek többek között a szociális és állampolgári, valamint a munkavállalói kompetenciákat is tudatosan fejlesztenék. Ugyanakkor szakmai fórumokon, konferenciákon egyre többet lehet hallani az iskola szerepéről a demokráciára, az aktív állampolgárságra nevelésben, miközben az érintettek hiányolják a tudatos koncepció és stratégia létrehozására irányuló erőfeszítéseket.

Az iskola mellett, a nemzetközi trendekkel összhangban el kell ismernünk a nem-formális és az informális tanulás, a közösségi tanulás jelentőségét, vagyis mindazon tanulási lehetőségeket, amelyek a ma fiataljai előtt nyitva állnak.

Kapcsolódó területek

A globális nevelés alapértékei, célkitűzései és kihívásai számos átfedést mutatnak a demokráciára, az aktív állampolgárságra nevelés és a fenntarthatóságra nevelés alapértékeivel, célkitűzéseivel és kihívásaival, az ezeken a területeken folyó kutatások és erőfeszítések mind ugyanabba az irányba mutatnak, tehát indokolt az egyeztetés és az együttműködés. A fenntarthatóságra nevelés terén már komoly előrelépések történtek Magyarországon többek között azzal, hogy megszületett a Környezeti Nevelési Nemzeti Stratégia, amely több átdolgozást megért már. Továbbá Magyarország is csatlakozott az ENSZ Fenntarthatóságra nevelés évtizede keretében folyó programokhoz. Jelenleg két másik fontos fejlesztési folyamat is zajlik egy-egy rokon területen. Például az Aktív Állampolgárságért Alapítvány

¹ David Kerr in: „Alattvaló vagy polgár?” Az aktív állampolgárságra nevelés: hozzáadott érték a közoktatási rendszer sikeres reformjához, Munkakonferencia összefoglaló riport, 2008. április, Aktív Állampolgárság Alapítvány (kézirat)

erőfeszítése annak érdekében, hogy tisztázza a demokráciára nevelés fogalomrendszerét, valamint hogy egy asztalhoz ültesse mindazon szervezeteket és szakértőket, akik az elmúlt évtizedekben ezen a területen munkálkodtak. Vagy az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) és az Országos Közoktatási és Fejlesztési Intézet (OFI) közös projektje, amelynek keretében a demokráciára nevelés nemzeti stratégiáját dolgozzák ki 2009 tavaszáig.

Mindez azt mutatja, hogy elérkezett az idő arra, hogy konszenzus alakuljon ki a közoktatásban megjeleníteni szükséges és kívánatos tartalmakról és módszertanokról a demokráciára, az aktív állampolgárságra, a fenntartható fejlődésre és a globális felelősségvállalásra nevelés területén.

A stratégiai alapvetés és ajánlások háttere

Jelen stratégiai dokumentum kiindulópontja egyrészt egy, a HAND Szövetség megbízásából 2008 nyarán végzett, a *Globális felelősségvállalásra nevelés: állapotfelmérés és lehetőségek* elnevezésű országos kutatás volt, amelyben megvizsgáltuk a globális nevelés és a globális felelősségvállalás tartalmainak és készségeinek a közoktatási alapidokumentumokban, a tetten érhető iskolai gyakorlatokban és tanári attitűdökben való megjelenését (a kutatásról bővebben a *Kutatási összefoglaló* című fejezetben); másrészt pedig a releváns hazai és nemzetközi dokumentumok, jó gyakorlatok áttekintése, értelmezése, a magyar viszonyokra történő adaptálás lehetőségeinek mérlegelése volt.

A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS FOGALMI KERETE, ÉRTELMEZÉSE

Az elmúlt évtizedben a globális felelősségvállalásra nevelés fogalmával sokfajta megközelítésben találkozhattunk, hiszen érthető módon egyre több szakember, szervezet, szakmai testület, kormányzat, nemzetközi szervezet foglalkozik a témával annak érdekében, hogy a felnövekvő generációk képesek legyenek megbirkózni a rájuk váró felelősséggel, felkészültek legyenek az előttük álló – a globalizációval összefüggő - kihívások kezelésére, megoldására.

A fogalomrendszer és a mögötte meghúzódó eszmerendszer angolszász indíttatású, ezért döntően angol nyelvűek az elérhető dokumentumok is, amelyek részben Észak-Amerikában, részben az EU-ban, ezen belül Nagy-Britanniában és Finnországban, valamint Ausztráliában és Új-Zélandon készültek. Már az áttanulmányozott dokumentumok címét nézve feltűnik a fogalmi sokszínűség: *Global Education* (Globális felelősségvállalásra nevelés), *Educating for Global Citizenship in a Changing World* (Globális állampolgárságra nevelés a változó világban), *Education for Global Citizenship* vagy *for Global Responsibility* (Globális állampolgárságra vagy globális felelősségvállalásra nevelés), *Education for Sustainable Development and Global Citizenship* (Fenntartható fejlődésre és globális állampolgárságra nevelés), *Developing the Global Dimension in the School Curriculum* (A globális dimenzió megjelenítése az iskolai tantervekben), vagy *Development Education* (Nemzetközi fejlesztési nevelés).

A nemzetközi szakirodalom áttanulmányozása csak megerősített minket abban, hogy nem egy egységes, könnyen értelmezhető fogalomrendszerrel állunk szemben, hanem egy komplex, országonként, régióként változó megközelítés a jellemző azzal tetézve, hogy minden országban más és más szervezet foglalkozik a stratégiaalkotással, a koncepcionálással. Kanadában például a Torontói Egyetem egyik kutatócsoportja, Finnországban az Oktatási Minisztérium, Nagy-Britanniában számos civil szervezet, mint pl. az Oxfam vagy a DEA (Development Education Association), Walesben pedig egy minisztérium (Welsh Assembly Government - Department for Children, Education, Lifelong Learning and Skills, vagyis a walesi Gyermek, Oktatási és Élethosszig Tartó Tanulás és Készségek Minisztériuma).

A helyzetet tovább színesíti, hogy az Európai Unió túl számos nemzetközi szervezet is foglalkozik a kérdéssel, mint például az UNESCO, az ENSZ, az OECD, hogy csak a

legbefolyásosabbakat említsük, valamint az ezen szervezetekhez kapcsolódó civil szerveződések, mint a DEEEP, a Trialog vagy a CONCORD.

Fontos tehát tudatosítani, hogy a globális felelősségvállalásra nevelésről folyó gondolkodás, stratégiaalkotás és megvalósítás sok szintéren zajlik, sok különböző szereplővel, tehát egyik megoldást sem lehet átvenni és egy az egyben adaptálni. Minden oktatási rendszernek a saját feltételrendszerét, sajátos kultúráját figyelembe véve kell kialakítania önálló szakpolitikáját ezen a területen. Ugyanakkor azzal is tisztában kell lenni, hogy érvényben vannak olyan nemzetközi egyezmények, elvárások, amelyeket pl. az EU – mint a világ legnagyobb fejlesztési és adományozó csoportja – határozott meg, és amelyek előírnak bizonyos összegű ráfordításokat és prioritásokat (ezekről bővebben a Függelékben *A nemzetközi kontextus* c. fejezetben.) A legtöbb, a témával foglalkozó szakmai, kormányzati és civil szervezet legfeljebb ajánlásokat fogalmaz meg, meghatározza a kereteket, az értékrendet, a tanulási célokat, a módszertant, miközben a megvalósítás mikéntjét az érintettek (stakeholders) bízza.

A globális felelősségvállalásra nevelés célja

A globális felelősségvállalásra nevelés célja, hogy felkészítse a polgárokat arra, hogy képesek legyenek megbirkózni a kölcsönös függőségeket teremtő világ kihívásaival, és hogy kiálljanak a globális szolidaritás, a társadalmi igazságosság, és a környezet védelmének eszméje mellett.

„A globális perspektívák a közoktatásba történő beemelésének egyik legfőbb célja az, hogy tágítsuk és gazdagítsuk a diákok gondolkodási képességeit annak érdekében, hogy a világról alkotott nézeteik ne válhassanak etnocentrikussá, sztereotipikussá vagy más módon korlátozottá. Amennyiben nem fordítunk elég figyelmet diákjaink globális gondolkodásmódjának fejlesztésére, úgy nagy valószínűséggel csak saját érdekeik, helyzetük és kultúrájuk lencséjén keresztül lesznek csak képesek szemlélni a világot. (...) A tágabb értelemben vett világ dolgainak ismerete nem luxus többé, hanem a túlélés egyik feltétele az új évezredben. Ugyanakkor a különböző nézőpontok ismerete hozzásegít saját magunk jobb megismeréséhez is.”¹

Azért tartjuk fontosnak a globális felelősségvállalásra nevelést, mert:

¹¹ Educating for Global Citizenship in a Changing World - A Teacher's Resource Handbook, 2004.

- képessé teszi a résztvevőket arra, hogy megértsék a kölcsönös függéseken alapuló világot és a globális problémákat, mint például a szegénység, a klímaváltozás, a háborúk és regionális konfliktusok;
- képessé teszi a résztvevőket arra, hogy megküzdjenek az egyre gyorsuló társadalmi változások okozta bizonytalansággal, valamint arra, hogy együtt éljenek a különböző kultúrákkal és életstílusokkal;
- segíti a résztvevőket abban, hogy a sajátjuktól különböző társadalmi csoportok (pl. kisebbségek, vidéki népcsoportok, valamint a gazdaságilag és kulturálisan leszakadók) perspektívájából is képesek legyenek nézni a világot;
- És mert kormányunk elkötelezte magát az ENSZ Fenntartható Fejlődés Évtizede mellett.

A globális nevelés a jövőért való tanulás segítése. Arra ösztönzi az embereket, hogy vegyenek részt a folyamatokban, a körülöttük lévő világ alakításában, és abban, hogy a szolidaritás számára teret nyissanak a gondolkodásban és a cselekvésben. Célja olyan kognitív, szociális és gyakorlati kompetenciák fejlesztése, amelyek elengedhetetlenül szükségesek ebben az összetett és kölcsönös függőségeket teremtő világban.

Egy lehetséges definíció

A stratégiai alapvetés összeállításakor számos nemzetközi és hazai definíció és értelmezés áttanulmányozása után a HAND Szövetség Globális Nevelés Munkacsoportja által 2007 decemberében megalkotott értelmezést vettük alapul:

„A globális nevelés a globalizáció által létrehozott – társadalmi, gazdasági, technológiai, politikai, demográfiai és környezeti – egyenlőtlenségek, globális folyamatok megismerését és alakítását szolgálja. Célja a résztvevő érzékenyebbé válása, társadalmi részvételének erősítése, valamint a jövő generációk iránt érzett felelősségének a növelése, illetve az ezekhez tartozó attitűdök és kompetenciák fejlesztése.

Ezt egy dinamikus, aktív tanulási folyamat kialakításával, támogatásával, és szemléletformálással éri el, amely az állandóan változó globális társadalom, ezen belül az *én* és tágabb környezetének viszonyára összpontosít. Felkészít az egyén helyének, szerepének, esetleges felelősségének értékelésére, egyéni és közösségi feladatainak meghatározására a globális folyamatokban. Nyitott gondolkodásra, kritikus

szemléletre, globális szolidaritásra, felelősségvállalásra és tudatos együttműködő cselekvésre sarkall.”

A globális felelősségvállalásra nevelés hangsúlyos területei a következők:

- az emberi méltóság tiszteletére és szolidaritásra nevelés (peace education),
- demokráciára nevelés,
- állampolgári felelősségre, részvételre, aktivitásra nevelés,
- az emberi jogok ismeretére, tudatosítására, betartására és betartatására nevelés,
- más kultúrák ismeretére és megbecsülésére nevelés (interkulturális nevelés)
- környezeti nevelés és fenntarthatóságra nevelés
- fejlődésre és fejlesztésre nevelés.

A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS HELYE, MÓDSZERTANA

A megvizsgált dokumentumok, valamint az országos kutatás alapján megállapítható, hogy széles körű egyetértés van a tekintetben, hogy a globális felelősségvállalásra nevelésnek van, sőt kell hogy legyen helye a magyar közoktatásban, a nem-formális és az informális tanulási folyamatokban is, összhangban a nemzetközi tendenciákkal .

A magyar Nemzeti Alaptanterv egyértelműen előírja, tehát lehetővé teszi a globális tartalmak és a hozzájuk kapcsolódó módszerek beemelését és alkalmazását.

„A dokumentum (...) figyelmet fordít az emberiség előtt álló közös, globális problémákra. Az egész világot érintő átfogó kérdésekre vonatkozóan az egyén, az állam, a civil szféra, a kisebb és nagyobb közösségek felelősségét, lehetőségeit, feladatait hangsúlyozza a világ globalizálódásában rejlő lehetőségek kihasználásában és a veszélyek csökkentésében, elhárításában.”¹

Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy a nemzeti közoktatási rendszerek „saját erőből” szinte sehol sem képesek megoldani a globális felelősségvállalásra nevelés tartalmának és módszereinek kidolgozását és megvalósítását a releváns civil szervezetekkel való együttműködés nélkül. (Nagy-Britanniában például az Oxfam nevű szervezet dolgozta ki a

¹ NAT, II. rész, Az iskolai nevelés-oktatás közös értékei (7. oldal)

globális nevelés kompetencia-mátrixát életkorok szerint,¹ (lásd a Függelékben Kompetencia-mátrix címen) ami a formális oktatásban éppen úgy alkalmazható, mint a nem-formális keretek között.) Az alapidokumentumok minden esetben felhívják a figyelmet a nem-formális és informális tanulás jelentőségére különös tekintettel az élethosszig tartó tanulásra. Ebben a kontextusban felértékelődik a civil szervezetek által biztosított tanulási formák jelentősége.

Mind az iskolai, mind az iskolán kívüli tanulás szempontjából lényeges a **„kevesebb tartalom, több képesség”** célkitűzés², ami mögött az a megfontolás húzódik, hogy a jövő nemzedékei számára a legnagyobb kihívás az információhalmazok megfelelő kezelése, valamint a döntéshozatal, az együttműködés a mérlegelés képessége lesz.

A globális neveléssel összefüggésbe hozható készség-, és képességfejlesztés azonban nem megvalósítható a magyar iskolák túlnyomó többségében alkalmazott hagyományos, frontális óravezetési módszerekkel. A globális nevelés módszertana elsődlegesen a tapasztalati tanulásra, a kooperatív és projekt módszerre, valamint a közösségi tanulás lehetőségeire épít, hiszen a szociális és állampolgári készségek körébe tartoznak a kritikus gondolkodás, az együttműködés, a hatékony konfliktuskezelés, a felelős döntéshozatal, a mérlegelés, készségei.

„Az aktív állampolgári magatartáshoz szükséges részképességek (...), értékorientációk, beállítódások (...) elsajátítását döntően a tanulók aktív részvételére építő tanítás és tanulásszervezési eljárások minősége, illetve az iskolai élet demokratikus gyakorlata biztosíthatja.”³

A világ legkülönbözőbb országaiban és oktatási rendszereiben működő gyakorlatok alapján a globális felelősségvállalásra nevelés módszertani sajátosságai a következők:

- tanuló-központú
- a tanulók aktív részvételén alapul
- partneri viszonyon nyugszik: a nevelő/oktató nem tudásokat, képességeket átadó tanár, hanem önmaga is tanul a folyamatban

¹ *Education for Global Citizenship - A Guide for Schools* Oxfam 2006. Nagy-Britannia Oxfam Development Education, Cool Planet

² David Kerr in: „Alattvaló vagy polgár?” Az aktív állampolgárságra nevelés: hozzáadott érték a közoktatási rendszer sikeres reformjához, Munkakonferencia összefoglaló riport, 2008. április, Aktív Állampolgárság Alapítvány (kézirat)

³ NAT, Kiemelt fejlesztési feladatok, Aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés (13. old)

- a tanulási folyamat kiterjed a reflexióra, az érzésekre és a tevékenységekre
- gyakorlati, tapasztalat alapú
- mozgósít
- képessé tesz/ helyzetbe hoz.

Az alábbi értékekre alapoz:

- tolerancia
- szolidaritás, együttérzés
- társadalmi igazságosság
- befogadás, elfogadás
- erőszakmentesség.

Olyan folyamat, amely:

- konkrét problémák vizsgálatával kezdődik;
- felkészíti a problémák mögött húzódó komplex összefüggések mélyebb megértésére;
- megváltoztat(hat)ja az emberek viselkedését és felbátorítja őket a saját szerepük megtalálására;
- ösztönzi és felkészíti az embereket arra, hogy felelősséggel vegyenek részt a problémák kezelésében.

A nemzetközi szervezetek figyelnek arra, hogy a nemzetközi egyezményeket milyen mértékben tartják tiszteletben az adott országok, hogyan teljesítik az elvárásokat mind a Millenniumi Fejlesztési Célok és a nemzetközi fejlesztés népszerűsítése, mind a Fenntarthatóság Évtizedének célkitűzései tekintetében.

„Meg kell vizsgálnunk, hogy az iskolai tantervek, valamint az iskolai környezet által megerősített értékek, attitűdök, viselkedések és eredmények mennyiben járulnak hozzá egy mindenki számára fenntartható jövő megalapozásához.”¹

¹ A DEEEP Fejlesztési Nevelési munkacsoportjának összefoglalója szerint.

AJÁNLÁSOK

A Globális felelősségvállalásra nevelés nemzeti stratégiájának kialakításához, a szektorok közötti együttműködés elindításához

A kutatás következtetéseiből kiindulva a HAND Szövetség Globális Nevelés Munkacsoportja az alábbi ajánlásokat, változtatási szükségszerűségeket fogalmazza meg szakértők és döntéshozók számára a globális felelősségvállalásra nevelés közoktatásba való integrációjának megvalósításához:

1. A Globális felelősségvállalásra nevelés nemzeti stratégiájának kidolgozása a szektorok közti nyílt és hatékony párbeszéd megvalósításával.
2. Ennek érdekében egy a különböző szektorokat bevonó munkacsoport létrehozása.
3. Megfelelő felkészültségű szakemberek képzése itthon és külföldön. Szakmai tanulmányutak ösztönzése, támogatása.
4. A déli országokban megvalósuló önkéntes programok támogatása. Ezen projektek, mint informális tanulási lehetőségek népszerűsítése, hatékony szemléletformáló hatásuk elismerése.
5. Jól integrálható, könnyen kezelhető és hozzáférhető modern papír alapú és digitális tananyagok kidolgozása, modern adatbázisok, információbankok felépítése, működtetése.
6. Hazai és nemzetközi szakmai és civil szervezetek bevonása a munkába.
7. Rendszeres szakmai fórumok szervezése a globális felelősségvállalásra nevelés, a demokráciára nevelés és a kapcsolódó területeken folyó munkák bemutatása és megvitatása érdekében az érintettek széles körének bevonásával.
8. Rendszeres kutatások végzése és publikációk megjelentetése a globális felelősségvállalásra nevelés, a demokráciára nevelés és a kapcsolódó területeken folyó

munkák bemutatása és megvitatása érdekében az érintettek legszélesebb körének bevonásával.

9. A globális témák és a jövő generációk iránti felelősség beemelése a kimeneti vizsgafeladatokba (vizsgák, kétszintű érettségi feladatok, a felnőttképzés, szakképzés, tanfolyamok és szakvizsgák tematikájába).
10. A globális témák tanórán kívüli tevékenységekben való megjelenésének ösztönzése.
11. Nyitott, demokratikus pályázati és támogatási rendszerek kidolgozása a globális felelősségvállalásra nevelés, a demokráciára nevelés és a kapcsolódó területeken folyó tevékenységek/projektek támogatására kormányzati, szakmai, civil és üzleti támogatók, partnerek bevonásával.
12. Hatékony együttműködés a sajtó munkatársaival.
13. Átlátható elismerési rendszer kidolgozása a területen kimagasló eredményeket felmutató szakemberek, pedagógusok, intézményvezetők, civil és kormányzati szervezetek számára.
14. A nemzetközi sztenderdekkel összhangban lévő minőségbiztosítási (mérési/értékelési) rendszer kidolgozása és bevezetése.
15. A Külügyminisztérium éves ODA (Hivatalos fejlesztési támogatási) összegének 3%-át az előírásoknak megfelelően globális felelősségvállalásra nevelési projektek támogatására fordítja

Az ajánlások megvalósulásának alapfeltétele az egyetértés a közoktatás irányítói és szereplői között abban, hogy:

1. Magyarország az Európai Unió tagállamaként egyénileg is felelős a világban kialakult egyenlőtlenségekért és köteles a nemzetközi egyezmények keretében a világszegénység csökkentése és a Millenniumi Fejlesztési Célok népszerűsítése érdekében konkrét, határozott lépéseket tenni;
2. a globális tartalmak és azok módszertana a közoktatás integráns részévé kell, hogy váljon az óvodától a felsőoktatásig, de leghangsúlyosabban az alap és a középfokú oktatásban, mert ez a szegénység, az erőszak és az ökológiai leromlás megelőzésének, ill. enyhítésének alapvető eszköze;
3. a globális felelősségvállalásra nevelés elsődleges célja a jól informált, céltudatos és aktív globális állampolgárok képzése és fejlesztése;
4. a globális felelősségvállalásra nevelés kapcsolódik a demokráciára neveléshez, a fenntartható fejlődés, a környezeti nevelés, az emberi jogi nevelés, az emberi méltóság tiszteletére és szolidaritásra nevelés (peace education), és a fejlesztési nevelés tárgyköreihez;
5. a demokráciára nevelés és a globális felelősségvállalásra nevelés módszertana erőteljesen eltér a jelenleg elterjedt hagyományos iskolai módszertantól, és előnyben részesíti a tapasztalati tanulást, a kooperatív és a projekt módszert, a közösségi tanulást és általában az interaktív, személyiségközpontú módszereket.
6. a globális felelősségvállalásra nevelés alapértékei a következők:
 - nyitottság,
 - empátia,

- holisztikus szemlélet,
- globális perspektívák figyelembe vétele,
- elkötelezettség a társadalmi igazságosság iránt,
- békés és hatékony konfliktuskezelés,
- gyermek és fiatal központúság,
- kultúrák és generációk közti párbeszéd,
- a különbözőségek figyelembevétele,
- a mérlegelés képessége,
- a környezeti és társadalmi fenntarthatóság figyelembe vétele;

7. a globális tartalmaknak és a globális felelősségvállalásra nevelés módszertanának meg kell jelenniük a tanárképzés és a tanártovábbképzés minden szintjén;
8. a megfelelő tananyagoknak, taneszközöknek, pedagógiai programoknak a megvalósítók számára rendelkezésre kell állniuk;
9. a pedagógusoknak megfelelő tájékozottsággal kell rendelkezniük a globális jelenségek megértése és a tanítási-tanulási folyamatokba illesztése terén;
10. a globális tartalmaknak meg kell jelenniük a tantervi, kereshettantervi és a tanórán kívüli szinteken is;
11. a globális tartalmak gyakorlatilag minden műveltségterületen megjelenhetnek;
12. ahhoz, hogy adott oktatási intézményben az ismeretek, készségek, attitűdök és értékek szintjén is hangsúlyos legyen a globális nevelés, illeszkednie kell egy komplex állampolgári vagy demokráciára nevelési programhoz;
13. törekedni kell arra, hogy az iskola, mint komplex rendszer lehetőleg minél sokrétűbben tükrözze a globális felelősségvállalásra nevelés normáit;
14. a globális felelősségvállalásra nevelés akkor lehet hatékony, ha egyszerre reflektál a világban zajló és a helyi/lokális jelenségekre, folyamatokra.

Felhasznált irodalmak jegyzéke

Magyar nyelven:

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról (2007. szeptember 26.)
<http://ppk.elte.hu/tatok/Kt.pdf> (Letöltés dátuma: 2008. szeptember 12.)

243/2003. (XII. 17.) Korm. Rendelet a *Nemzeti alaptanterv* kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról (2007.09.26) http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf
(Letöltés dátuma: 2008. szeptember 09.)

A globális nevelés a nemzeti tantervekben . Összefoglaló - Jelentés a globális nevelés szerepéről az Európai Unió országainak formális oktatási rendszereiben és tanterveiben (Development Education in the School Curriculum, 2006, 2007. Szerk.: Pete Davis, Carole Coupez;
http://www.deeep.org/fileadmin/user_upload/downloads/School_Curricula/HUNGARY.pdf (Letöltés dátuma: 2008. május 10.), Angol nyelven letölthető (eredeti változat):
http://www.deeep.org/fileadmin/user_upload/downloads/School_Curricula/UK.pdf
(Letöltés dátuma: 2008. május 10.)

A jövő iskolája OECD projekt (Schooling for Tomorrow) A jövőről való gondolkodás a gyakorlatban, A magyarországi projekt dokumentumai. Oktatási és Kulturális Minisztérium Európai Ügyek Főosztálya, 2007. Budapest
http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200801/jovo_oecd_080125.pdf (Letöltés dátuma: 2008. szeptember 24.)

„Alattvaló vagy polgár?” *Az aktív állampolgárságra nevelés: hozzáadott érték a közoktatási rendszer sikeres reformjához*, Munkakonferencia összefoglaló riport, 2008. április, Aktív Állampolgárság Alapítvány (kézirat)

Az óvodai nevelés országos alapprogramja [a 137/1996. (VIII. 28.) Korm. rendelet melléklete] http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99600137.KOR (Letöltés dátuma: 2008. szeptember 20.)

Európai konszenzus a fejlesztési politikáról: a fejlesztéssel kapcsolatos oktatási és figyelemfelhívó tevékenységek szerepe, Elfogadva a 2007. november 7-9. között zajló Fejlesztési napok (Development Days) konferencián, Lisszabonban. Magyarul: http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/PUBLICATION_CONSENSUS_HU-067-00-00.pdf „” (Letöltés dátuma: 2008. augusztus 19.) Angolul: „The European Consensus on Development: the contribution of Development Education & Awareness Raising” (Letöltés dátuma: 2008. június 22.)
http://www.deeep.org/english/europe/strategy/european_consensus_30102007.pdf

Frida Balázs (2007): *A világ 12 problémája – és amit te tehetsz*, HAND - Nemzetközi Humanitárius és Fejlesztési Civil Szövetség – Anthropolis Egyesület, Budapest
http://www.zpok.zoldpok.hu/img_upload/3a2faadd704989e61eedced2e0b9a4c/vilag12prob_FINAL_preview.pdf

Frida Balázs: *Bevezetés a kampányológiába – átfogó kampánysegédlet civileknek* (2008) HAND - Nemzetközi Humanitárius és Fejlesztési Civil Szövetség, Budapest http://www.zpok.zoldpok.hu/img_upload/3a2faadd704989e61eedced2e0b9a4c/kampanyologia2008.pdf (Letöltés dátuma: 2008. július 18.)

Globalizációs túlélőkönyv középiskolásoknak (2007) Anthropolis Egyesület, Budapest Szerkesztette: Blahó Györgyi, Barta Géza.

Globális és hazai problémák tegnaptól holnapig VI. Magyar Jövőkutatási Konferencia, 30 éves az MTA IX. Osztály Jövőkutatási Bizottsága, Győr, 2006. október 6-7. Konferenciakötet (2006) Arisztotelész Stúdium Bt., Budapest ISBN 963 86670 6 0 <http://www.mek.oszk.hu/04600/04602/04602.doc> (Letöltés dátuma: 2008. augusztus 15.)

Globális nevelés - ahogy mi csináljuk, A HAND Szövetség Globális Nevelés Munkacsoport bemutatkozása (2008). HAND - Nemzetközi Humanitárius és Fejlesztési Civil Szövetség, Budapest http://www.zpok.zoldpok.hu/img_upload/3a2faadd704989e61eedced2e0b9a4c/GlobNev_preview8.pdf (Letöltés dátuma: 2008. május 28.)

Dr. Hajnal Klára (2006): *A fenntartható fejlődés elméleti kérdései és alkalmazása a településfejlesztésben* - PhD értekezés. PTE TTK Földrajzi Intézet, Pécs http://foldrajz.ttk.pte.hu/tarsadalom/letoltes/teljes_szerkesztett_1.3.pdf (Letöltés dátuma: 2008. augusztus 18.)

Dr. Kiss Judit (2007): *A magyar nemzetközi fejlesztéspolitika a számok tükrében,* HAND - Nemzetközi Humanitárius és Fejlesztési Civil Szövetség, Szerkesztette a HAND Aid Watch Munkacsoport http://www.zpok.zoldpok.hu/img_upload/f880a7b608b6eaa8411125e501dc0547/Aidwatch_jelentes_hand.pdf (Letöltés dátuma: 2008. június 18.)

Mihály Ildikó: *Az oktatás jövője,* <http://www.staff.u-szeged.hu/~barath/hallgatoknak/Vizsganyagok/Mih%20Ildik%20Az%20iskola%20j%20v%20je.htm> (2008. október 29.)

„Mi közünk hozzá?” Sajtó kézikönyv, Magyarország és a nemzetközi fejlesztés (2008) HAND - Nemzetközi Humanitárius és Fejlesztési Civil Szövetség, Budapest Szerk. Balogh Réka, Blahó Györgyi, Csillag Gábor http://www.zpok.zoldpok.hu/img_upload/3a2faadd704989e61eedced2e0b9a4c/sajtokonyv_0523.pdf (Letöltés dátuma: 2008. június 18.)

Nemzeti környezeti nevelési stratégia – alapvetés (2003) III. kiadás. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület Szerk. Vásárhelyi Tamás és Victor András <http://rs1.szif.hu/~nyeki/okt/strategia.pdf> (Letöltés dátuma: 2008. július 01.)

Oktatás a fenntartható fejlődés szolgálatában Riótól Johannesburgig: Egy évtizednyi elkötelezett munka tanulságai, (2003), Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda és Magyar UNESCO Bizottság, Budapest Székely Mózes: (2003): *Világproblémák világgépünkben,* PhD disszertáció, kézirat. Budapest

Tanulás a fenntarthatóságért, (2006) Országos Közoktatási Intézet, Budapest, Szerk. Varga Attila, <http://www.oki.hu/printerFriendly.php?tipus=kiadvany&kod=TF>

Vajnai Viktória: Aktív állampolgárságra nevelés nemzeti stratégia – nemzetközi háttér tanulmány, OFI Budapest, 2009. kézirat

Villányi Györgyné: *A környezeti nevelés alakulása az óvodai nevelésben – úton a zöld óvoda felé* Letölthető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=TF-Villanyi-Zold> (Letöltés dátuma: 2008. augusztus 11.)

Angol nyelven:

Developing the Global Dimension in the School Curriculum, DEA – Development Education Association - Department for Education and Skills 2005.

I <http://www.dfid.gov.uk/pubs/files/dev-global-dim.pdf>
<http://www.dfid.gov.uk/pubs/files/dev-global-dim.pdf> (Letöltés dátuma: 2008. július 10.)

Educating for Global Citizenship in a Changing World - a teacher's resource handbook (2004) Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto http://cide.oise.utoronto.ca/projects/globalcitizenship_project.php (Letöltés dátuma: 2008. július 10.)

Education for Global Citizenship - A Guide for Schools Oxfam 2006. Nagy-Britannia Oxfam Development Education, Cool Planet: www.oxfam.org.uk/coolplanet
http://www.oxfam.org.uk/education/gc/files/education_for_global_citizenship_a_guide_for_schools.pdf (Letöltés dátuma: 2008. június 23.)

Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives (2007) Ministry of Education, Department for Education and Science, Edited by Taina Kaivola Monica Melén-Paaso, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm31.pdf?lang=en> (Letöltés dátuma: 2008. július 23.)

Education for Sustainable Development and Global Citizenship, A Strategy for Action – Updates (January 2008), Welsh Assembly Government - Department for Children, Education, Lifelong Learning and Skills, http://www.esdgc-wales.org.uk/english/ESDreports/pdf/AP_E.pdf (Letöltés dátuma: 2008. június 18.)

Global Education in Europe to 2015 - Strategy, policies, and perspectives, Outcomes and Papers of the Europe-wide Global Education Congress, Maastricht, The Netherlands 15th-17th November 2002 (2003) North-South Centre of the Council of Europe, Lisbon, Editors Eddie O'Loughlin and Liam Wegimont

Scheunpflug, Annette McDonnell, Ida: *Building Public Awareness of Development: Communicators, Educators and Evaluation* (2008) OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development – Development Centre, <http://www.oecd.org/dataoecd/39/38/41043735.pdf> (Letöltés dátuma: 2008. szeptember 17.)

Supporting the Global Dimension of Education - A National Strategy for Scotland (2006) IDEAS International Development Education Association of Scotland, [http://www.ideas-forum.org.uk/system/files/GlobDimStrat\(final\).pdf](http://www.ideas-forum.org.uk/system/files/GlobDimStrat(final).pdf) (Letöltés dátuma: 2008. július 29.)

The Development Education Advocacy Toolkit – Arguments; Methods; Examples; 2008. CONCORD – DEEEP (Development Education Exchange in Europe Project) 2008. <http://www.deeep.org/advocacytoolkit.html> (Letöltés dátuma: 2008. október 28.)

The global dimension in action - A curriculum planning guide for schools, 2007. Qualifications and Curriculum Authority. Great Britain www.globalgateway.org.uk/PDF/International-Strategy.pdf. (Letöltés dátuma: 2008. június 24.)

The New Zealand Curriculum for English-medium teaching and learning in years 1–13, (2007) Ministry of Education <http://www.nzcurriculum.tki.org.nz/content/download/1108/11989/file/The-New-Zealand-Curriculum.pdf> (Letöltés dátuma: 2008. szeptember 02.)

FÜGGELÉK

A NEMZETKÖZI FEJLESZTÉS ÉS A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS KAPCSOLATA

Az Európai Parlament 2008. február 12-i plenáris ülésén ismertetett felmérésből kiderül, hogy az OECD országok állampolgárainak hiányos illetve téves elképzeléseken alapuló ismereteik vannak a globális problémákról, azok megoldási lehetőségeiről illetve az egyes országok nemzetközi vállalásairól. Néhány példa:

- az OECD országok állampolgárainak mindössze 12%-a hallott ténylegesen a millenniumi fejlesztési célokról;
- ezek közül 62% nem tudja, hogy a millenniumi fejlesztési célok mit jelentenek;
- az európaiak 17%-a a korrupció miatt és azon benyomásuk alapján, hogy a támogatások nem segítik a szegényeket, nem tudják, hogy a támogatások számítanak-e valamit (ez az arany Portugáliában eléri a 34%-ot, Olaszországban 24%-ot, Írországból 23%-ot és Spanyolországban 22%-ot);
- az európaiak mindössze 29%-a gondolja, hogy 2015-re csökkenni fog a kimagaslóan nagy nyomor, és éhezés;
- és leggyakrabban akadályként a pénz- vagy forráshiányt (18%), az akarat hiányát (18%) és az előttünk álló feladat nagyságát (14%) említik meg.

A CONCORD 2004. novemberi közgyűlésén az alábbi állásfoglalást adta ki az élethosszig tartó tanulás témakörében:

„A nemzetközi fejlesztési nevelés (development education) keretein belül együttműködünk nemzeti oktatási rendszerekkel, tantervek kidolgozóival és ifjúsági szervezetekkel, hogy felruházzuk a fiatalokat azokkal az értékekkel, tudással, megértéssel és készségekkel, amelyek nélkül nem válhatnak tájékozott, magabiztos, és aktív állampolgárokká.”

Ahhoz, hogy az állampolgárok közreműködjenek és figyelemmel kísérik a nemzetközi fejlesztésekkel kapcsolatos eszmecserét és együttműködést, és maguk is tegyenek egy igazságosabb világ megteremtésért, szükségük van olyan készségekre és képességekre, amelyek eligazítják őket ebben a világban. A brit Development Education Association nemzetközi fejlesztési nevelésről adott meghatározása szerint tehát (DEA, 2007) ennek a területnek fontos feladata, hogy

- rámutasson a „fejlett” Észak és a „fejlődő” Dél közötti kapcsolatokra, és lehetőséget teremtsen a kapcsolatépítésre;
- segítsen megérteni azt, hogy életünket, mindennapjainkat hogyan befolyásolják a gazdasági, szociális, politikai és környezeti tényezők;
- fejlessze azokat a készségeket és képességeket, amelyek képessé teszik az embereket arra, hogy együtt dolgozzanak, projekteket szervezzenek és képesek legyenek befolyásolni saját életüket;
- támogassa, és segítse egy igazságosabb, környezetileg és gazdaságilag fenntarthatóbb világ megteremtését.

Magyarország az Európai Unió többi tagállamához hasonlóan elkötelezte magát a nemzetközi fejlesztésben való részvételre. Ez nem csak a GNI (bruttó nemzeti jövedelem) adott százalékának nemzetközi fejlesztésre fordításának kötelezettségét jelenti (2010-re a GNI 0,17%-át kell hivatalos fejlesztési segélyekre fordítani), hanem a nemzetközi fejlesztési képzés, és általában a globális felelősségvállalásra nevelés hatékony megvalósítását és hatékony támogatását is mind formális, mind nem-formális vagy informális keretek között.

AZ AKTÍV ÁLLAMPOLGÁRSÁGRA NEVELÉS ÉS A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS KAPCSOLATA

A klasszikus demokráciákban felismerték, hogy a jó állampolgárság nem valami velünk született képesség, hanem olyan tudások, készségek, képességek, attitűdök összessége, amelyet tanulás útján sajátítunk el. Ez a tanulás történhet a családban, az iskolában, a média és a politikai intézmények közvetítésével. Természetesen a leghatékonyabban a tapasztalati tanulás útján lehet elsajátítani az aktív állampolgársági készségeket, amit John Dewey már a 20. század elején a „learning by doing” fogalmával írt le.

Számos elmélet és gyakorlat működik a világban a demokráciára vagy az aktív állampolgárságra nevelés témakörében. Létezik erősen ismeret alapú megközelítés, mint pl. az amerikai *We the People*, amelynek magyar változata, a *Civitas* már sokkal több készség elemet tartalmaz nem-formális tanulási környezetben vagy például a brit megközelítés, ami egyszerre tartalmaz elméleti és gyakorlati elemeket, vagyis ötvözi a tanórai tudásszerzést és a gyakorlati készségfejlesztést.

Az Európai Unióban 2005 *A Demokráciára Nevelés Éve* volt, amikor született is néhány kiváló dokumentum és minden tagország eldönthette, hogy hogyan járul hozzá a kampány népszerűsítéséhez. Sajnos Magyarország nem jeleskedett túlzottan ezen alkalomból sem. Egy országos konferencia megszervezésén túl nem sok történt, a hatás nem volt átütő, de elindult egy szektorokon átívelő együttgondolkodás.

Márpedig mi is érzékeljük, hogy a fiatalok nem aktív szavazók, nem igazán tudatos állampolgárok, könnyen manipulálhatók, vonzódnak a szélsőségekhez, az iskola pedig nem készíti fel őket a demokratikus alapjogok gyakorlásához szükséges kritikus gondolkodásra és a higgadt, felelős véleményalkotásra, cselekvésre. Közel 20 év telt el úgy, hogy az iskolák elsöprő többsége minden közéleti részvételt támogató aktivitást száműzött attól való félelmében, hogy rásütik az indoktrináció bélyegét, nem tudott olyan együttműködő, demokratikus légkört teremteni, ahol a fiatalok gyakorlatban is megtapasztalhatták volna a demokratikus működés lényegét.

Az aktív állampolgárságra nevelés fejlesztési területei és tanulási céljai

A számos felosztás közül mi David Kerr-ét tartottuk a leghasználhatóbbnak¹. Ezek a fejlesztési területek és elemek jól illeszkedek a globális felelősségvállalásra nevelés területeihez és elemeihez is elsősorban azért, mert a célok közösek: az aktív globális állampolgári létre való felkészítés.

Tudás: emberi jogok és felelősségek, politikai kultúra, történelmi ismeretek, aktuális ügyek, kulturális örökség, jogi kérdések, és hogy miként befolyásolja mindez a politikát és a társadalmat;

Készségek: konfliktus-kezelés, interkulturális kompetencia, tájékozottságon alapuló döntéshozatal, kreativitás, a társadalom és a politika befolyásolásának képessége, kutatási képességek, képviselő, autonómia, támogatás, kritikai gondolkodás, kommunikáció, vitakészség, aktív figyelem, problémamegoldó képesség, az ellentmondásos jelenségekkel való megbirkózás képessége, együttműködési készség, kockázat felismerése;

Attitűdök: politikai bizalom, politikai érdeklődés, politikai hatékonyság, autonómia és függetlenség, rugalmasság, kulturális megértés, a más kultúrák tisztelete, a változásra, véleménykülönbségre való nyitottság, az aktív állampolgári részvétel iránti felelősség és nyitottság, a társadalom és politika befolyásolása;

Értékek: emberi jogok, demokrácia, tolerancia, nemek közötti egyenlőség, fenntartható környezet, béke és erőszakmentesség, igazságosság és méltányosság, az aktív állampolgári részvétel elismerése;

Identitások: a személyes identitás, a közösségi identitás, a nemzeti identitás és a globális identitás érzése.

A skót állampolgársági program tanulási célként jelöl meg nagyon hasonló részterületeket az alábbiak szerint:

„(...) a szakértők négy fejlesztendő területen keresztül kívánják elérni, hogy a fiatalok képesek legyenek az informált és felelősségteljes állampolgárság gyakorlására: (1) tudás és megértés, (2) készségek és kompetenciák, (3) értékek és attitűdök, (4) kreativitás és vállalkozó-szelleműség. Ezeken a területeken jelölnek meg tanítási célokat. Ám mivel ezek olyan területek, ahol nincsen abszolút skála, a tanítási cél tulajdonképpen az, hogy a diákok tanulási tapasztalataik alapján „folyamatosan jobban képesek legyenek” (*should become progressively more able to*) az adott feladatra.

Tudás és megértés:

- aktuális helyi és globális kérdések és különböző interpretációs lehetőségeik
- a demokratikus és nem demokratikus (!) társadalmak alapjogai és felelősségei
- milyen lehetőségei vannak az egyénnek és az önkéntes csoportoknak arra, hogy társadalmi vagy környezeti változást indítsanak el, illetve milyen értékekre kell ezeket a változásokat alapozni

- az emberek anyagi és spirituális szükségletei, illetve ezek hatása a környezet fenntarthatóságára és a társadalmi igazságosságra
- a gazdaság működése (beleértve a vagyon felhalmozását és felhasználását is)
- a konfliktusok okai, lehetséges konfliktus-kezelési megoldások (fenntartva ugyanakkor, hogy az egyet nem értés a társadalmi élet normális velejárója, aminek sok haszna lehet)
- a társadalmi-gazdasági tényezők, az előítélet és a diszkrimináció hogyan akadályozza a jogok gyakorlását
- a társadalmi döntéshozási folyamatok, a média és a marketing szerepe
- globális kölcsönös függőség, a globalizáció hatása az emberi társadalmakra.

(1) Készségek és kompetenciák:

- önálló és társas munkavégzés
- információ megtalálása, kezelése, felhasználása és továbbadása (és a szükséges informatikai kompetenciák)
- konstruktív kérdésfelvetés és válaszadás, vitakészség (szóban és írásban)
- asszertív magatartás, ugyanakkor mások véleményének tiszteletben tartása
- informált döntéshozatal politikai, közösségi és környezeti kérdésekben
- a buktatókkal és nehézségekkel való megbirkózás
- tárgyalási- és kompromisszumkészség, a különbözőség tisztelete.

(2) Értékek és attitűdök:

- informált és átgondolt vélemény kialakítása politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti kérdésekről
- mások véleményének kifejezése, magyarázata és értékelése
- a közösség(ek) jóléte iránt érzett felelősség
- a kulturális sokszínűség értéke és értékelése, mások tisztelete
- annak megértése, hogy az erkölcs és az értékek hogyan befolyásolják az emberek döntéseit és cselekedeteit
- a társadalmi igazságosság értéke és értékelése
- szembeszállás az olyan nézetekkel és cselekedetekkel, amelyek az egyének és közösségek jóllétét veszélyeztetik.

(3) Kreativitás és vállalkozó-szelleműség:

- saját kérdéseik és problémáik azonosítása és megfogalmazása, lehetséges megoldási javaslatok megtalálása
- a társadalmi, morális és politikai dilemmákra és kihívásokra tudjanak kreatívan reagálni
- az egy bizonyos kontextusban szerzett tudást és készségeket legyenek képesek más kontextusban is alkalmazni
- tudjanak kreatív alternatívákban gondolkodni a jelenlegi eljárások mellett
- birkózzanak meg a változással, a kockázatokkal és a bizonytalansággal
- fedezzék fel és értsék meg saját kreatív képességeiket, és tudják, hogyan tudják ezeket a legjobban felhasználni.

Ezeket a tanulási célokat a szakértők szerint nem egy új tantárgyon keresztül, hanem az egész oktatási rendszer (az óvodától az egyetemig) reformjával, számos különböző aktív tanulási tapasztalat révén lehet elérni.”¹

Egy harmadik felosztás (mátrix), amit a nemzetközi Oxfam elnevezésű szervezet fejlesztett ki, három dimenzió mentén jelöli ki az iskola feladatát a globális felelősségvállalásra nevelés területén: 1) Tudás és megértés, 2) Készségek, 3) Értékek és magatartásformák. Ezt a három területet osztja fel az 5 és 19 éves kor közötti korosztályok számára 6 életkori sávban. A mátrix olyan célokat jelöl meg, amelyek szervesen építhetők be gyakorlatilag minden tanórai és tanórán kívüli tevékenységbe.

A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS ÉS A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS KAPCSOLATA

Az ENSZ Környezet és Fejlődés Bizottsága már több mint 20 éve foglalkozik a fenntartható fejlődés problematikájával. A bizottság szakértői, és maga Kofi Annan volt ENSZ főtitkár is megfogalmazta és hangsúlyozta, hogy **a fenntartható fejlődés kulcsa az oktatás.**

¹ Education for Citizenship in Scotland: A Paper for Discussion and Development. Learning and Teaching Scotland, 2002. In: Vajnai Viktória: Aktív állampolgárságra nevelés nemzeti stratégia – nemzetközi háttér tanulmány, OFI Budapest, 2009. kézirat

„A fenntarthatóságra nevelés nemcsak azt jelenti, hogy a környezetvédelmet beillesztjük a tantervekbe, hanem hogy hozzájárulunk a gazdasági célok, a szociális szükségletek és a környezeti felelősség közötti egyensúly megteremtéséhez. Az oktatásnak készségeket, távlatokat, értékeket és tudást kell nyújtania a tanulók számára, hogy fenntartható módon tudjanak élni közösségeikben.”¹

Az a felismerés, hogy a fenntartható fejlődéshez szemléletváltásra és tudatos cselekvésre van szükség, amelynek legfontosabb eszköze az oktatás és a nevelés, elvezetett oda, hogy az ENSZ a 2005-2014 közötti időszakot a *Fenntarthatóságra nevelés évtizedévé* nyilvánította. Célja, hogy az oktatás és a nevelés minden szintjén jelenjen meg a fenntarthatóság jelentőségének tudatosításához szükséges értékek, tudások, készségek, képességek fejlesztése. Az UNESCO, mint az *évtized* programjának tervezéséért és végrehajtásért felelős szervezet kidolgoztatta az *évtized* javasolt kereteit és szakmai programját. (Fontos megjegyezni, hogy a környezeti nevelés meghatározó területe, sőt több szempontból előfutára a fenntarthatóságra nevelésnek, ez utóbbi azonban átfogóbb célokat határoz meg.)

A környezetvédelmi miniszterek 2003-ban Kijevben tartott tanácskozásának határozata alapján az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE) kidolgozta a *Fenntarthatóságra nevelés stratégiáját*². A stratégia célja egy olyan régió létrehozása, amelyben megvalósulnak a szolidaritás, az egyenlőség, az emberek, az országok és a nemzedékek közötti tisztelet közös értékei. Egy olyan régió, amelyet a fenntartható fejlődés jellemez. Ez magában foglalja a gazdaság versenyképességét, az igazságosságot, a társadalmi összetartást, a környezet védelmét és a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodást; mindezt úgy, hogy a jelen nemzedékek szükségleteinek kielégítése ne veszélyeztesse a jövő nemzedékek képességét saját szükségletei kielégítésére.

A fenntarthatóságra nevelés szakértői egyetértenek abban, hogy a fenntartható fejlődés nem egy szakterület, melyet hozzá kell adni az amúgy is túlsúlyos tananyaghoz, hanem egy megközelítés, egy szemlélet, amelynek érvényesülnie kell az oktatás-nevelés egész folyamatában, és az intézmények működtetésében is.

¹ Education for Global Responsibility – Finnish perspectives. 2007.

² Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014 International Implementation Scheme. UNESCO, Párizs, 2005.

A fenntarthatóságra nevelés értékrendje és módszerei természetesen számos más nevelési területhez kapcsolódnak. A fentiekből látszik, hogy szoros kapcsolat van a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés között, ugyanakkor kötődnek a szintén átfogó területet képviselő globális felelősségvállalásra neveléshez is. Mind a globális nevelési, mind az aktív állampolgársági, mind pedig a fenntarthatóságra nevelési területeken megjelennek a következő a következő fejleszteni kívánt kompetenciák:

- állampolgári részvétel, cselekvés;
- családtervezési képesség;
- az eltartó képességet figyelembe vevő forrásgazdálkodás;
- a termelési és fogyasztási mintákhoz és az életvitelhez kapcsolódó szükségletmenedzsment;
- esélyegyenlőség a jelen és jövő generációk között;
- konfliktuskezelés, együttműködés, felelős döntéshozatal;
- megértő, együtt érző és szerető figyelem az élők – mind az emberek mind más élőlények – alkotta közösségek iránt;
- az emberi jogok, és a demokrácia működésének ismerete;
- helyi és globális szintek közötti összefüggések ismerete.

Összegésképpen elmondhatjuk, hogy a globális felelősségvállalásra nevelésnek értelemszerűen ötvöznie kell a fent érintett három terület és azok alterületeinek minden lényeges sajátosságát, tartalmát, módszertanát, értékrendjét és kereteit. Ez úgy is felfogható, hogy ez a három terület a globális felelősségvállalásra nevelésen belül három egymáshoz szorosan kötődő halmaz, és ezt a tanulási folyamatokba illesztés lehetőségeit mérlegelve is tekintetbe kell venni.

HAZAI HELYZETKÉP: ÁLLAPOTFELMÉRÉS ÉS LEHETŐSÉGEK CÍMŰ KUTATÁS RÖVID ÖSSZEFOGLALÓJA

A HAND Szövetség felkérésére készült kutatás célja az volt, hogy megalapozza a Globális felelősségvállalásra nevelés közoktatási stratégiáját, feltérképezze a jelenlegi magyarországi helyzetet és körüljárja a globális nevelés közoktatásba integrálása előtt álló lehetőségeket.

A kutatómunka első fázisában a kutatók áttekintették a globális felelősségvállalásra nevelés jogszabályi környezetét, illetve a téma szakirodalmát, néhány nemzetközi példát.

Továbbá adatgyűjtést végeztek a hazai óvodák, általános- és középiskolák intézményvezetőinek körében (online kérdőíves kutatás formájában [N≈500]) és fókuszcsoportos felmérést bonyolítottak le általános és középiskolás diákok, illetve tanárok részvételével. Ezen kívül esettanulmányokat készítettek olyan intézményekben, ahol a globális felelősségvállalásra nevelés egyes témakörei a pedagógiai munka során hangsúlyt kapnak, valamint interjúkat, beszélgetéseket folytattak gyakorló tanárokkal, illetve oktatási szakemberekkel.

A globális felelősségvállalásra nevelés egyes témái (pl. egészségfejlesztés, fogyasztóvédelem, környezetvédelem) már a közoktatási szabályozás legmagasabb szintjén is megjelennek. Ugyanakkor, a közoktatásról szóló törvény a pedagógiai munka elvi-tartalmi szabályozását főként a Nemzeti Alaptantervre (NAT), illetve az *Óvodai nevelés országos alapprogramjára* írja elő. A globális felelősségvállalásra nevelés szempontjából kiemelten fontos dokumentumként jelenik meg az oktatásért felelős miniszter által kiadott *Kerettanterv*, illetve a kormány által jegyzett *Érettségi követelmények* is.

A globális felelősségvállalásra nevelés témakörei és szempontjai (beleértve az ismereteket, készségeket, attitűdöket, értékrendet, viselkedésmódokat, illetve szemléletet) a NAT-ban szinte kivétel nélkül megjelennek. Az alaptanterv főként a kulcskompetenciák és a kiemelt fejlesztési feladatok rendszereiben jeleníti meg a globális szempontokat. A globális felelősségvállalásra nevelés szempontjából szerencsés, hogy a NAT hangsúlyt fektet a modern, nem-formális pedagógiai módszerek támogatására, valamint kiemeli az iskolai élet szervezésének, mint tanulási folyamatnak a jelentőségét. További pozitívum, hogy a NAT a műveltségi területek leírásakor szorosán összekapcsolja az ismereteket és a hozzájuk kapcsolódó viselkedésmódokat, attitűdöket.

Az érettségi követelmények nagyrészt tartalmazzák azokat az elvárásokat, amelyek kiemelten fontosak a globális felelősségvállalásra nevelés szempontjából. A globális felelősségvállalásra

nevelés főként a magyar nyelv és irodalom (tájékozódásra, illetve véleményformálásra képes emberek nevelése), a történelem (globális problémák összefüggésrendszereinek ismerete), a matematika (rendszeres szemléletű gondolkodás, statisztikai adatok értelmezése), a földrajz (gazdaság- és társadalomföldrajz, globális problémák ismerete) illetve az idegen nyelv (más kultúrák megismerése) tárgyköreire koncentrálhat. Mindemellett azt is el kell ismerni, hogy jó néhány – a globális nevelés témaköreire szorosan kapcsolódó – követelmény csak az emelt szintű érettségi szintjén jelenik meg.

Az online kutatás során az intézményvezetők beszámoltak az óvodák, iskolák általános pedagógiai célkitűzéseiről, valamint a globális jelenségek tantárgyi megjelenéseiről. Megállapítható, hogy miközben az iskolák túlzott hangsúlyt helyeznek oktatási gyakorlatukban a „száraz” ismeretátadásra, a gondolkodás, az értelem fejlesztése, az együttműködésre illetve a toleranciára nevelés vagy a környezettudatos életmód kialakítása fontos pedagógiai célként jelenik meg. Ugyanakkor az is kiderült, hogy a pedagógusok ismerik és elfogadják, de nem látják át a globális nevelés kiemelten fontos céljait, mint amilyen például a fenntarthatóságra nevelés vagy az ökológiai szemlélet.

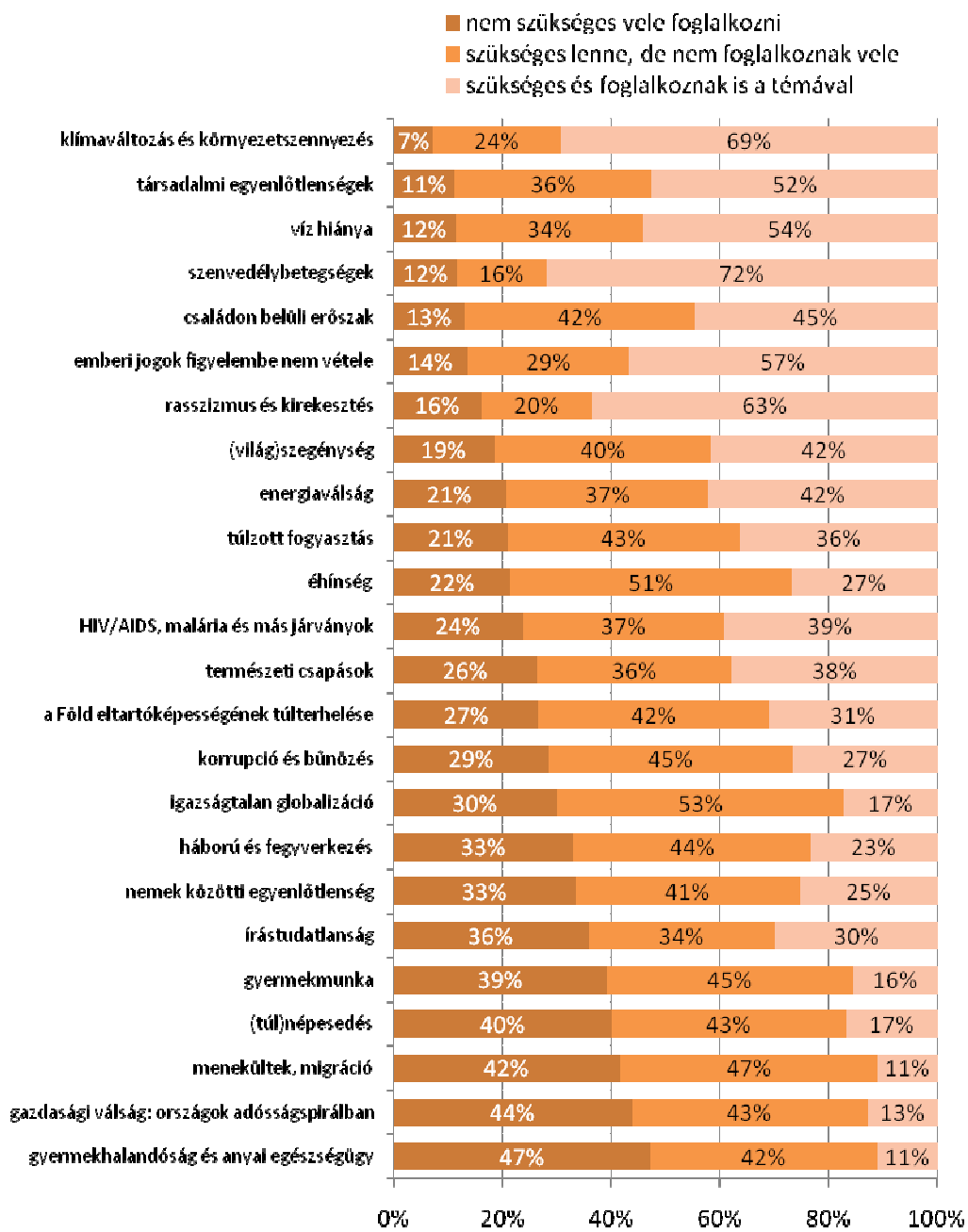
A globális témák közül azok jelennek meg a leggyakrabban, amelyek hangsúlyosan jelen vannak a médiában, illetve Magyarországon is mindennapi problémának számítanak (pl. szenvedélybetegségek, klímaváltozás és környezetszennyezés, rasszizmus és kirekesztés). Ugyanakkor a válaszadók legalább fele tartaná szükségesnek a „legnépszerűtlenebb” témák iskolai megjelenítését, mint amilyen például a gyermekmunka, a túlnépesedés, a menekültügy, a gazdasági válság és a gyermekhalandóság. A stratégiai célok kijelölése szempontjából kétfelé oszthatjuk azokat a témákat, amiket a válaszadók (relatíve) kevésbé tartanak szükségesnek megjeleníteni saját iskolájuk oktatási-nevelési tevékenysége során: az egyik csoportba azok a jelenségek tartoznak, amelyekkel kapcsolatban feltehetően a globális felelősség érzése hiányzik. Ezek azok a témák, amelyek közvetlenül nem vagy kevésbé érintik a Magyarországon élőket (pl. az írástudatlanság, a háborúk, vagy a gyermekhalandóság). A másik csoportban azonban olyan témák vannak, amelyek esetében ismerethiány is állhat a téma relatív elutasíttósága mögött. E problémakörökről kevesebben tudják, hogy bennünket, magyarokat is közvetlenül érintenek – ilyen például a nemek közti egyenlőség és a migráció kérdése.

Bár az intézményvezetők nyitottnak mutatkoztak a globális felelősségvállalásra nevelés témái iránt, megállapítható, hogy attitűdjeiben, globális tudatosságában a pedagógustársadalom

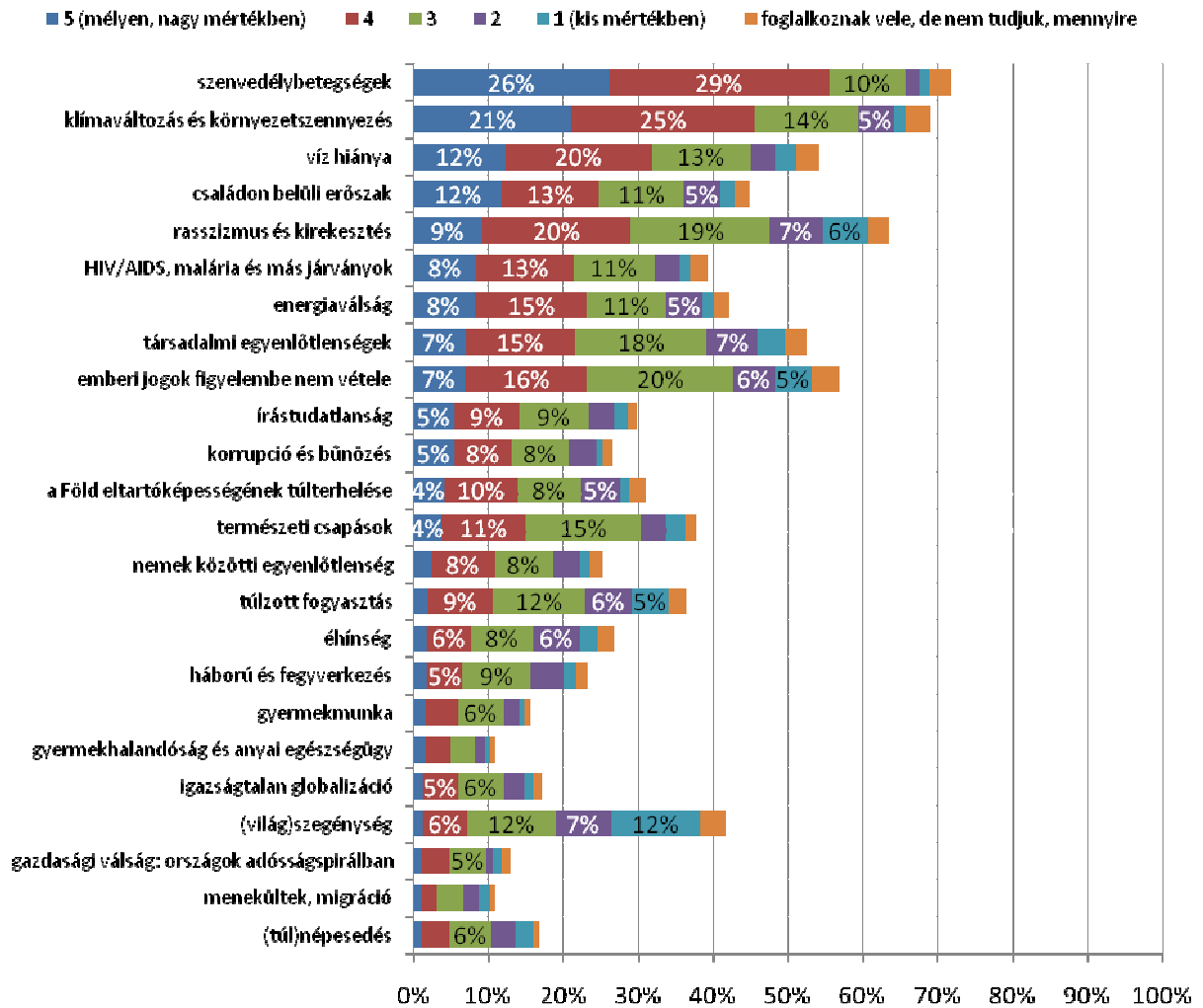
valószínűleg nem különbözik a többségi társadalom által vallott értékrendtől. Más kutatások¹ is rámutatnak, hogy a globális jelenségek iránti elvi kiállást jóval többen támogatják, mint ahányan magukénak vallják az aktív felelősségvállalást.

Az esettanulmányokból és az interjúkból kiderült, hogy a tanárok és a diákok is tisztában vannak azzal, hogy „minden mindennel összefügg”, de e komplex rendszerben önmaguk elhelyezése nehéznek bizonyult. A tanárok nehezen találhatnak fogást a globális témákon, nehéz beilleszteniük a témákat és a hozzájuk kapcsolódó módszereket az iskolai gyakorlatba. Ha mégis sikerrel járnának, kevés a pozitív visszacsatolás, az iskola nem ismeri el az ilyen erőfeszítéseket. Nincsenek jól hasznosítható pedagógiai eljárások, kidolgozott modulok, illetve jó néhány esetben komoly pénzügyi gondok is hátráltatják a globális felelősségvállalásra nevelés iskolai megvalósulását. Jellemző, hogy nem megfelelőek a tanárok háttérismeretei sem. További probléma, hogy a tanárok egy jó része bár ismeri a fenntarthatóság kérdésköreit, azt már kevésbé látja, hogy hogyan tudná ezeket megjeleníteni az iskolai gyakorlatban.

A kutatás során megismert diákok rendkívül probléma-érzékenyek mutatkoztak. A média hatásától nem függetlenül a fenntartható környezet, a háború-béke, illetve a társadalmi egyenlőtlenség kérdéskörei jelentek meg körükben a leghangsúlyosabban. Jelentős különbség mutatkozott azon iskolák diákjai között, akik jelenleg is a globális felelősségvállalásra nevelés értékvilágához közel álló intézményekben tanulnak és azok között, akik hagyományos iskolákba járnak: a különbség egy-egy terület ismeretének szintjében, illetve a globális szemlélet interiorizálásának mélységében volt tapasztalható. Ugyanakkor több esetben is jellemző volt a globális kihívásokkal való azonosulás hátrítása.

Milyen mértékben dolgozzák föl az iskolákban az egyes témákat?

A kutatás során megszólítottak javaslatai a következők:

- A globális nevelésnek kiemelt figyelmet kell fordítania az óvodai nevelési tevékenységre: egyrészt azért, mert ebben az életkorban alakulnak ki az alapvető fontosságú magatartásminták, viselkedésmódok, belsővé tett szabályok, másrészt azért, mert az óvodai nevelési szemlélet formálásával nemcsak a gyerekek, hanem egyúttal a szülők attitűdjeit is eredményesen lehet alakítani.
- A jelenlegi iskolai gyakorlatot alapul véve nem indokolt egy új, önálló tantárgy bevezetése, mert nem ez szolgálja leghatékonyabban a globális felelősségvállalásra nevelés ügyét.

- A globális nevelés céljait csak összetett, modern pedagógiai módszereket alkalmazó folyamatokkal lehet megvalósítani, ennek azonban jelenleg sem az intézményi, sem az infrastrukturális, sem a személyi feltételei nem adóttak.
- Érdemes olyan kiadványokat, honlapokat létrehozni, terjeszteni, amelyekben a pedagógusok felhasználóbarát módon találhatnak a fenntarthatóság és a globális felelősségvállalás témakörével kapcsolatban információt, tanítási modult, stb.
- Szükséges az alapfogalmak tisztázása egy multidiszciplináris megközelítésben.
- A globális felelősségvállalásra nevelés közoktatásba való integrációjában érdemes és szükséges a területen aktív és eredményeket felmutatni képes, megbízható civil szervezetekre támaszkodni.
- Törekedni kell arra, hogy az iskola, mint komplex rendszer lehetőleg minél sokrétűbben tükrözze a globális felelősségvállalásra nevelés normáit.
- A globális nevelési programok csak akkor lehetnek sikeresek, ha más csatornákon, például a médián keresztül egyúttal társadalmi tudatformálás is folyik, hiszen a magyar társadalomban nincsenek meg széles körben azok a csoportnormák, amelyekre a globális nevelés szemlélete alapoz.
- A közoktatás mellett fontos a felnőttoktatás és a tanárképzés szerepének erősítése.

A globális felelősségvállalásra nevelés megvalósításának erősségei, lehetőségei, gyengeségei és veszélyei (SWOT elemzés)

ERŐSSÉGEK	LEHETŐSÉGEK
<p>A közoktatási törvény szerint minden iskolának pedagógiai programja részeként el kell készítenie a környezeti nevelési, és egészségnevelési programját, melyhez illeszthetők a globális nevelési tartalmak, módszerek, fejlesztendő kompetenciák.</p> <p>Nemzetközi hálózatok támogatása és dokumentumok ajánlása a nemzeti globális felelősségvállalásra nevelési stratégiák kidolgozására (EU, CONCORD, EuropAid etc.)</p> <p>A legtöbb globális nevelési terület, és kihívás megjelenik a NAT-ban rögzített kulcskompetenciák és fejlesztési feladatok között.</p> <p>Sok tanár foglalkozik a globális jelenségekkel tanórai keretek közt.</p> <p>Az iskolákban a leggyakrabban felmerülő témák a környezetszennyezés, a klímaváltozás, és a szenvedélybetegségek.</p> <p>A KüM nemzetközi fejlesztési szemléletformálási pályázatának támogatásával több globális felelősségvállalásra nevelési projekt valósult meg. A résztvevő pedagógusok, iskolák tudása, tapasztalata elérhető.</p> <p>Elérhetőek civil szervezetek által kidolgozott és kipróbált oktatási programok, tartalmak, módszerek, a globális felelősségvállalásra nevelést támogató tudásközpontok.</p> <p>A felsőoktatásban több kezdeményezés is történt a globális jelenségek, a nemzetközi fejlesztés megismertetésére, oktatására, melyekhez kapcsolódhat a globális nevelésre való felkészítés.</p> <p>A környezeti nevelés terén megvalósult tárcaközi együttműködés, koordináció, a</p>	<p>A hatékony globális nevelés hozzájárulhat a Millenniumi Fejlesztési Célok szélesebb körű megismertetéséhez, tudatosításához, megvalósításához.</p> <p>Magyarország nemzetközi fejlesztési kötelezettségének teljesítése EU-s elvárás, a magyar kormány forrásokat fog átcsoportosítani erre a feladatra, amihez fontos a társadalmi támogatottság, és a tudatosság.</p> <p>A világméretű környezeti, társadalmi és gazdasági problémák súlyosbodása, tudatosulása, a globalizáció hatásai a középpontba emelik a globális jelenségeket.</p> <p>Sajtótéma, közbeszéd tárgya a klímaváltozás, az eladósodás, az elszegényedés, ezáltal várhatóan megnő az igény a folyamatok megismerése, megértése iránt.</p> <p>A globális felelősségvállalásra nevelés jól kapcsolható, és illeszthető az ENSZ „Oktatás/nevelés a Fenntartható Fejlődésért Évtized 2005-2014” célkitűzéseire, az abban megfogalmazott fejlesztendő kompetenciákhoz.</p> <p>Az Aktív Állampolgárságért Alapítvány 2008 tavaszán indított kezdeményezésének céljai több tekintetben is megegyeznek a globális felelősségvállalásra nevelés céljaival, a szinergiák felismerésével és kiaknázásával könnyebben érhető el áttörés, lényegi hatás.</p> <p>Az Oktatáskutató és Kulturális Minisztérium (OKM) felkérésére az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) szakértők és civil szervezetek bevonásával 2009 első félévében kidolgozza a Demokráciára nevelés nemzeti stratégiáját. A szinergikus hatás itt is jelentős lehet.</p>

<p>Környezeti Nevelési Nemzeti Stratégia tapasztalatai jól használhatók a globális felelősségvállalásra nevelési stratégia kialakításánál.</p> <p>A stratégiaalkotást egy állapotfelmérés alapozta meg lásd a Kutatási összefoglaló c. fejezetben.</p> <p>Különböző oktatási területeken jártas szakértői csoport segíti a globális nevelési stratégiaalkotási folyamatot.</p> <p>A HAND Szövetség Globális Nevelés munkacsoportjának kezdeményező szerepe volt a folyamat elindításban.</p> <p>A HAND Szövetség Globális Nevelés munkacsoportjának tagjai, tagszervezetei:</p> <ul style="list-style-type: none"> - elkötelezettek, és a civilektől elvárt/megszokott rugalmassággal, az állami intézményeknél sokkal gyorsabban képesek a változásokat érzékelni, értékelni, és azok megelőzésére, kezelésére cselekvési, oktatási, szemléletformálási programokat kidolgozni; - több éves tapasztalattal rendelkeznek a globális nevelés, a globális felelősségvállalás erősítése terén; - sokszínűek, a globális nevelés különböző szempontjait képesek megjeleníteni; - a meglévő szervezeti háttérre, és tapasztalatokra alapozottan képesek összehangoltan, közösen fellépni a közösen kitűzött célok érdekében; - kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkeznek: TRIALOG, CONCORD, North-South CENTRE, stb. 	<p>Az iskolákat az egyre súlyosbodó fenntartási nehézségek miatt erősen motiváltak lehetnének arra, hogy a fenntarthatósági szempontokat jobban figyelembe véve működjenek.</p> <p>Azokat a globális témákat és kihívásokat a legkönnyebb bevinni az órákra vagy az iskola életébe, amelyek vagy hangsúlyosan jelennek meg a médiában, vagy pedig közvetlenül is érintik a gyerekeket.</p> <p>A felsős és középiskolás korosztály érdeklődik a globális problémák iránt</p> <p>A növekvő diák/tanár/hallgatói mobilitás tágítja a látókört, a mások problémái iránti érzékenységet.</p> <p>Az angol nyelvtudás és az Internethasználat terjedése, vagy a Web 2.0 eszközök nyújtotta lehetőségek hatékony, széleskörű információszerzést, megosztást és akár nemzetközi állampolgári kontrollt tesznek lehetővé.</p> <p>A tudatos fogyasztás és termelés erősödésével növekszik a vállalatok társadalmi felelősségvállalása (CSR), amely sokszor nemzetközi fejlesztési, segélyezési kérdéseket is megcélöz.</p>
<p>GYENGESÉGEK</p> <p>A globális felelősségvállalásra nevelés és annak szükségessége, indokoltsága a közoktatásban, oktatásirányításban, fejlesztésben, és a gyakorlatban nem megfelelően ismert, főleg civilek, önkéntesek használják a fogalmat, akik pedig ismerik, sokféle célt és tartalmat értenek alatta.</p> <p>A megkérdezett tanárok még ha be is emelnek globális témákat a tanítási-tanulási</p>	<p>VESZÉLYEK</p> <p>A Globális felelősségvállalásra nevelés stratégiai alapvetésének megalkotása után lehet, hogy nem áll majd rendelkezésre megfelelő forrás a megvalósításra.</p> <p>Kétséges, hogy lesz-e egy a stratégia megvalósulásán fáradozó szerveződés, amely folyamatosan képes képviselni, támogatni és követni a globális felelősségvállalásra nevelés elterjedését a</p>

<p>folyamatokba, ezt nem tudatosan teszik.</p> <p>A megkérdozett iskolák tanárai kevésbé mélyednek el pl. a túlnépesedés, a menekült ügy és a migráció, a túlzott fogyasztás és a világszegénység kérdéseiben, hiányzik a nagyobb összefüggések áttekintése.</p> <p>A problémák megismerése mellett hiányoznak a valódi alternatívákat jelentő megoldások, a tapasztalati tanulási lehetőségek.</p> <p>A globális felelősségvállalásra nevelés is jórészt elszigetelten zajlik az iskolákban, az eredményesség esélyeit rontja, hogy nincs összhang a tanárok és a programok között.</p> <p>Az elkötelezett tanárokat is visszahúzza a többiek érdektelensége, a vezetői támogatás/aktivitás hiánya.</p> <p>Az iskolai innovációt sokszor a „konzervatív” szülői elvárások fogják vissza.</p> <p>Az új nevelési irányzatok, fejlesztések, pályázatok – így a globális felelősségvállalásra nevelés is - általában az egyébként is nyitott, viszonylag szűk intézményi kört érik el.</p> <p>A civil szervezetek globális nevelési programjai nem ismertek, nehezen építhetők be az iskolai munka mindennapjaiba.</p> <p>A HAND Szövetség Globális Nevelés Munkacsoport tagjainak, tagszervezeteinek léte, munkája, szakmai kínálatai nem ismertek, a globális neveléssel egyéb tevékenységeik mellett foglalkoznak, a csoport még fiatal, munkája nem kellően fókuszált, tagjai maguk sem ismerik eléggé egymás tevékenységét, az oktatási intézmények belső működését, kényszereit.</p> <p>Hiányzik egy, a globális nevelést folyamatosan képviselni, segíteni, fejleszteni, érvényesíteni tudó, összehangoltan, professzionálisan működő, megkerülhetetlen szervezet, hálózat, programiroda.</p> <p>Az oktatáspolitikai irányvonalak, illetve</p>	<p>közoktatásba való szerves beépüléséig.</p> <p>Pozitív visszacsatolás és megerősítés hiányában a pedagógusok és intézmények kezdeti lelkesedése és elköteleződése alábbhagy.</p> <p>Az amúgy is túlterhelt és alulfinanszírozott oktatási intézmények még nehezebben vonhatók be újabb fejlesztési irányokba.</p> <p>A diákok nem rendelkeznek a globális témák feldolgozásához szükséges kompetenciákkal.</p> <p>A fogyasztói értékrend térhódítása, a növekvő individualizmus meggátolja az embereket abban, hogy nyitottak legyenek a mások problémáira, az esetleges hatékony beavatkozásokra.</p> <p>A gazdasági válság okozta problémák felerősítik az egyéni, rövid távú túlélési/érvényesülési stratégiákat a rendszerszintű, globális megoldások átgondolása, vállalása helyett.</p> <p>Az angol nyelvtudás mértéke, az Internet használat vagy hozzáférés erősen polarizálhatja a társadalmat.</p> <p>A tanártovábbképzések terén csökken a civilek szerepe, így a globális felelősségvállalásra neveléssel foglalkozó civileké is.</p> <p>A „képmutatás kultúrája” alakulhat ki az iskolában: A pedagógusok tanítják, mert kötelező, de valójában nem értik, és felelőtlenül cselekszenek, így a gyerekek és a fiatalok megtanulják, hogy mást mondjanak, mint amit valójában tesznek.</p> <p>A civil szervezetekkel szembeni növekvő kormányzati és társadalmi bizalmatlanság megakadályozhatja, hátráltathatja a HAND Szövetség Globális Nevelés munkacsoportját a hatékony partnerség kialakításában, a globális felelősségvállalásra neveléshez folyó</p>
--	--

<p>háttérintézmények választási ciklusonkénti változásai nem adnak stabil hátteret a Globális Nevelés Munkacsoport számára sem. Mindez elbizonytalaníthatja a tanárokat, az iskolavezetőket, és labilissá teszi az adott pillanatban kialakult civil-kormányzati együttműködést. Így nehéz sikeres civil-kormányzati együttműködések megvalósítani.</p> <p>A vállalatok CSR tevékenységének még csak nagyon ritkán része a globális felelősségvállalásra nevelés.</p>	<p>forrásszerzésben.</p>
---	--------------------------

A globális felelősségvállalásra nevelés kompetencia mátrixa életkorok szerint¹

TUDÁS ÉS MEGÉRTÉS	5 éves kor alatt	5-7 éves kor között	7-11 éves kor között	11-14 éves Kor között	14-16 éves kor között	16-19 éves kor között
Társadalmi igazságosság és egyenlőség	- igazságos/igazságtalan, helyes/helytelen felismerése	- gazdagság/szegénység felismerése	- csoportok közötti igazságosság - az egyenlőtlenség okai és következményei	- társadalmakon belüli és társadalmak közötti egyenlőtlenségek - alapvető jogok és kötelezettségek	- a szegénység okai - a szegénység felszámolásának a különböző megközelítései - egy globális állampolgár szerepe	- globális viták megértése
Diverzitás	- „én és ő” viszony kialakulása - az emberek közötti különbségek és hasonlóságok tudatosítása	- az emberek közötti különbségek és hasonlóságok még erősebb tudatosítása	- a különböző kultúrák, értékek és hiedelmek hozzájárulása a mi életünkhöz.	- a diverzitás megértése	- a különböző kultúrák és társadalmak mélyebb megértése	- a különböző kultúrák és társadalmak mélyebb megértése
Globalizáció és egymásrataltság	- a közvetlen környezet érzékelése - a különböző helyek tudatosítása	- a tágabb világ érzékelése - a különböző helyek közötti kapcsolódások	- országok közötti kereskedelem - méltányos kereskedelem	- az egymásrataltságot tudatosítása - a politikai rendszerek megértése, tudatosítása	- Észak és Dél viszonya - a világ gazdasági és politikai rendszerei - etikus fogyasztás	- a globális kérdések összetettsége
Fenntartható fejlődés	- az élő dolgok és a szükségleteik - hogyan kell a dolgokra vigyázni - a jövő érzékelése	- hatásunk a környezetre - a múlt és a jövő tudatosítása	- az ember és a környezet közötti kapcsolat - az erőforrások végeségének a tudatosítása - képességünk, hogy megváltoztassuk a dolgokat	- a lokális és globális gazdasági és társadalmi fejlődésről kialakított különböző nézetek - a lehetséges és a kívánatos jövő fogalmának a megértése	- a fenntartható fejlődés globális szükségessége - életmódok egy fenntartható világban	- fenntartható életmódok egy fenntartható világért
Béke és konfliktus	- a tetteinknek következményei vannak	- múlt és jelen konfliktusok a saját társadalmunkban és másokéban	- konfliktusok kiváltó okai - konfliktusok következményei - konfliktuskezelési és megelőzési stratégiák	- a lokális és globális konfliktusok okai és következményei - konfliktus és béke közötti kapcsolat	- a békét elősegítő körülmények	- egy konfliktus kiváltó okainak és a konfliktus-kezelés összetettsége

¹ Education for Global Citizenship - A Guide for Schools Oxfam 2006. Nagy-Britannia Oxfam Development Education, Cool Planet, ford. Horváth Linda

KÉSZSÉGEK	5 éves kor alatt	5-7 éves kor között	7-11 éves kor között	11-14 éves Kor között	14-16 éves kor között	16-19 éves kor között
Kritikus gondolkodás	- mások meghallgatása - kérdések feltevése	- más szempontok figyelembe vétele - érdeklő hozzáállás kialakítása	- előítéletek és vélemények felismerése - különböző szempontok felismerése, értékelése	- a média megértése - informálódni a döntéshozatal előtt	- információ kritikus elemzése - etikus ítéletalkotás	- vitás és összetett kérdések kezelése
Konstruktív vitára való képesség	- véleménynyilvánítás	- bizonyítékon alapuló véleménynyilvánítás	- bizonyítékok kiválasztása - világos okfejtés kezdete	- megtanulni kifejezni/megváltoztatni az álláspontunkat világos okfejtéssel keresztül	- racionális, meggyőző, informált véleménynyilvánítás	- a politika megértése - részvétel fontos politikai folyamatokban
Az igazságtalanság és az egyenlőtlenség megváltoztatásának a képessége	- az igazságtalanság kezdeti felismerése és a megfelelő reakció	- az igazságtalanság kezdeti felismerése és a megfelelő reakció	- az igazságtalanság felismerése és azzal szembeni állásfoglalás	- elkezdni megváltoztatni azokat a szempontokat, amelyek az egyenlőtlenségeket erősítik	- megfelelő cselekedet az egyenlőtlenségekkel szemben	- kampány egy igazabb és igazságosabb világért
Az emberek és dolgok elfogadása	- élő és élettelen tárgyakra való kezdetleges gondoskodás - elkezdni másokra gondolni	- együtt érző és megértő hozzáállás mások szükségleteivel szemben - saját életünk összekapcsolása másokéval	- döntéseket hozni és felismerni a döntéseink következményeit	- élő és élettelen tárgyakra való felelősségteljesebb gondoskodás	- fenntartható életstílus egy fenntartható világért	- fenntartható életstílus egy fenntartható világért
Együttműködés és konfliktuskezelés	- együttműködés - megosztás - elkezdni békésen megoldani egy problémát - elkezdni részt venni a folyamatokban	- tapintat és diplomácia - mások és más társadalmak bevonása	- elfogadni a csoport döntéseit és reagálni rájuk	- tárgyalás-technika	- tárgyalás-technika - közvetítés	- tárgyalás-technika - konfliktuskezelés

ÉRTÉKEK ÉS MAGATARTÁSFOR MÁK	5 éves kor alatt	5-7 éves kor között	7-11 éves kor között	11-14 éves Kor között	14-16 éves kor között	16-19 éves kor között
Identitás és önbecsülés	- Identitás és önbecsülés	- egyéniség tudat, és az egyéniiségre való büszkeség	- az egyéni érték fontosságának a tudata	- nyitottság, elfogulatlanság	- nyitottság, elfogulatlanság	- nyitottság, elfogulatlanság
Empátia és közös emberiség	- a közvetlen környezetünkben élők iránti érdeklődés	- mások iránti érdeklődés egy kicsit szélesebb körben	- a mások iránti empátia lokálisan és globálisan	- együttérzés - mások szükségletei és jogai iránti érzékenység	- közös emberiség és közös szükségleteknek a tudata	- egyéni és kollektív felelősségtudat
A társadalmi igazságosság és egyenlőség iránti elköteleződés	- fair-play tudat	- belső felháborodás érzete - a másokért való felszólalás akarata	- növekvő érdeklődés a világban zajló események iránt - igazságérzet	- igazságtalanság és egyenlőtlenség iránti érzékenység - egyenlőtlenséggel szembeni tettvágy	- a társadalmi igazságosság és egyenlőség iránti elköteleződés	- a szegénység felszámolása iránti elköteleződés
A diverzitás értékelése és tisztelőben tartása	- pozitív hozzáállás a különbségekhez és a diverzitáshoz	- annak felismerése, hogy mások különbözőek, de velünk egyenlők - mások tapasztalataiból való tanulás	- növekvő elfogadás a különbözőséggel és a diverzitással szemben	- annak elfogadása, hogy mindenkinek joga van a véleményalkotáshoz	- annak felismerése, hogy mások különbözőek, de velünk egyenlő jogaik vannak	- annak felismerése, hogy mások különbözőek, de velünk egyenlő jogaik vannak -
A természeti környezet és a fenntartható fejlődés iránti elköteleződés	- a saját környezetünk és élő tárgyaink megbecsülése - kíváncsiság/csodálkozás és érdeklődés	- a szélesebb környezet iránti érdeklődés - az erőforrások értékelésének a kezdete - a környezet iránti felelősségérzet kezdete	- felelősségtudat a környezettel és a felhasznált erőforrásokkal szemben	- életvitelünknek a környezetre és mások életére gyakorolt hatásának a felismerése	- a bolygó jövője és a jövő generációk iránti érdeklődés - elköteleződés egy fenntartható életstílus mellett egy fenntartható világért	- elköteleződés a fenntartható fejlődés mellett
Hít abban, hogy az emberek tudnak változtatni a dolgokon	- hibáink elismerése és a belőlük való tanulás képessége	- felismerni, hogy a tetteinknek következmenyei vannak - együttműködés és tenni akarás	- hit abban, hogy a dolgok jobbak lehetnek és, hogy mindenki részese lehet a változásnak	- hajlandóság a globális kérdésekkel kapcsolatos állásfoglalásra	- elköteleződés egy igazságosabb jövő mellett	- elköteleződés egy igazságosabb jövő mellett

A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS NEMZETKÖZI KONTEXTUSA ÉS EURÓPAI UNIÓS KAPCSOLÓDÁSAI

A nemzetközi fejlesztési együttműködések intézményrendszerén belül a globális felelősségvállalásra nevelés és szemléletformálás célja a világméretű szegénység enyhítéséhez való hozzájárulás és a fenntartható fejlődés gondolatának ismertté tétele különböző szemléletformáló akciókon keresztül.

A háttér

2000 szeptemberében az ENSZ 189 tagállama jóváhagyta az ún. Millenniumi Fejlesztési Célokat (MFC).¹ Aláírói megerősítették az ENSZ alapokmányában lefektetett alapértékeket, és bizonyos konkrét lépések jóváhagyásával a globális szegénység leküzdése, illetve egy mindenki számára élhető világ megteremtése mellett kötelezték el magukat. Ezeket az általános célokat 2001-ben, az ENSZ következő közgyűlésén konkretizálták a ma ismert formájukban. A Közgyűlés által elfogadott dokumentumban² 8 átfogó, 2015-ig megvalósítandó célt határoztak meg, ezekhez pedig 18 részcélt és összesen 48 indikátort (mérőszámot) rendeltek hozzá a fejlődés mérhetősége érdekében.

A Millenniumi Fejlesztési Célok (MFC) a következők:

1. A szélsőséges szegénység és éhínség felszámolása.
2. A mindenkire kiterjedő alapfokú oktatás biztosítása.
3. A nemek közti egyenlőség és a nők felemelkedésének előmozdítása.
4. A gyermekhalandóság csökkentése.
5. Az anyai egészségügy javítása.
6. A HIV/AIDS, a malária és más betegségek elleni küzdelem.
7. A környezeti fenntarthatóság biztosítása.
8. Globális partnerség kialakítása a fejlesztés érdekében.

A segélyek tekintetében a fejlődő országok és a fejlesztésben részt vállaló civil szervezetek követelése – egyben az ENSZ ajánlása – a segélyek összegének radikális növelése volt. A donor államok erre kötelezettséget is vállaltak 2002-ben Monterreyben, ahol megígérték,

¹ Millennium Development Goals – MDGs,

² Roadmap towards the Implementation of the UN Millennium Declaration

hogy bruttó nemzeti bevételük (GNI) 0,7%-át ún. hivatalos fejlesztési támogatás¹ keretében a fejlődő országok rendelkezésére bocsátják.

Az Európai Unió, mint a világ legjelentősebb szereplője a nemzetközi fejlesztésben és segélyezésben tehát kötelezettségvállalásokat fogalmazott meg a segélyezés mértékének növelésére, valamint a segélyezés minőségének és hatékonyságának javítására. Ebben a szerepükben az EU és tagállamai kötelesek anyagi felelősséget és erkölcsi kötelezettséget vállalni.

A szemléletformálás és a ráfordított összegek fontossága

A fejlesztéssel kapcsolatos társadalmi tudatosság növelése elnevezésű kategória az OECD Creditor Reporting System elnevezésű rendszerében magába foglalja a nemzetközi fejlesztési tevékenység ismertségének növelése érdekében a donor állam által elköltött (kiadványok, előadások, kutatási projektek, stb.) összeget. A 99820-as kód tartalmazza a fejlesztési képzésre és globális nevelésre fordított tételeket, de más, egyéb kommunikációs tevékenységeket is. Az OECD DAC nem részletezi jobban, mi számolható el a globális felelősségvállalásra nevelés (development education) címszó alatt. Az OECD Fejlesztési Központja különbséget tesz 'Development Communication' (kommunikáció a fejlesztésről), 'Communication for Development' (kommunikáció a fejlesztés érdekében) és 'Development Education' (fejlesztési képzés) között. Egy a tagállamokban jelenleg is zajló OECD kutatás azt vizsgálja, hogy mennyit költenek az alábbiakra:

- **Kommunikáció a fejlesztésről (Development Communication (DevCom)):** a segélyezésről és a fejlesztésben aktuális kihívásokról, közpolitikákról, programokról és eredményekről való kommunikáció a donor államokban az átláthatóság és elszámoltathatóság érdekében. Ez többek között a nemzetközi fejlesztési együttműködések (ODA) társadalmi támogatottságának a kiépítését és fenntartását is szolgálja.
- **Kommunikáció a fejlesztés érdekében (Communication For Development (C4D)):** a kommunikáció integrálása fejlesztési projektek tervezésébe és lebonyolításába a recipiens országokban annak érdekében, hogy pozitív változást és a fejlődésben nagyobb előrehaladást érjenek el.

¹ Official Development Assistance – ODA

- Fejlesztési képzés (Development Education (DevEd): oktatási tevékenység, melynek során az állampolgárok nyitottabbá válnak a világ problémái iránt, és tudatosítja bennük, hogy a társadalmi igazságosságot, és a mindenkit megillető emberi jogokat ki kell terjeszteni a világon.

A globális nevelésnek/szemléletformálásnak pozitív, dokumentált és értékelhető, mérhető hatásai vannak a társadalom egészére nézve. Az OECD Fejlesztési központja pozitív korrelációt lát a fejlesztési tevékenységekkel kapcsolatos nagyobb tudatosság és a globális nevelésre fordított nagyobb összegek között. Ezen túlmenően, az 5 EU tagállam, amely a legtöbbet költi globális nevelésre, sokkal közelebb van a 0.7% -os GNI arány eléréséhez, vagy már el is érte azt.

A „több és jobb segély “ (*more and better aid*) elérésén túl, a globális felelősségvállalásra nevelés bizonyítottan hozzájárul egy jobb társadalom kialakulásához többek között az állampolgárok interkulturális kompetenciái és környezeti tudatosságuk tekintetében. Ezzel egy időben folyton növekszik azoknak a politikai ígéreteknek és kötelezettségvállalásoknak a száma, melyekben a kormányzatok és különböző intézmények elismerik a globális nevelés/szemléletformálás fontosságát:

„A segélyek 3%-át lehetne előirányozni a donor államokban [...] a globális Észak és a globális Dél összefüggéseire való figyelem felkeltésére.”¹

Az Európai Unió új, közös stratégiája a Globális neveléssel és szemléletformálással kapcsolatosan 2007 novemberében Lisszabonban került nyilvánosságra.² „*The European Consensus on Development: the contribution of Development Education & Awareness Raising*” című dokumentumot Louis Michel, a Fejlesztés és Humanitárius Segélyezés Európai Biztosa ezekkel a szavakkal mutatta be:

„A fiataloknak fogalmuk sincsen a szegények helyzetéről, a szegénység okairól, a körükben végzett szemléletformáló munka ezért kiemelt feladat. A globális felelősségvállalásra nevelés és a fejlesztési képzés egy hosszú távú folyamat, amelynek az a célja, hogy ma készítsük fel a fiatalokat a holnap kihívásaira.”

¹ UNDP Human Development Report 1993, p.8.

² Development Days, 2007. november 7-9.

Ez a dokumentum az Európai fejlesztési konszenzus kiegészítése, kapcsolódik annak azon kitételéhez, miszerint az EU különös figyelmet fordít az európai polgárok globális nevelésére és szemléletformálására. A globális nevelésről és szemléletformálásra szóló megállapodást különböző szereplők: civilek, Európa parlamenti képviselők, tagállamok kormányzati képviselői és más európai intézmények dolgozták ki közösen.¹

Stratégiai ajánlások

Az EuropAid² 2008 novemberében végzett kutatásának megállapításai között szerepel, hogy rendkívüli módon segítené a szemléletformálásra fordított európai közpénzek hatékony felhasználását, ha lenne az országoknak globális felelősségvállalásra nevelésre/szemléletformálásra kidolgozott stratégiája. A „The European Consensus on Development: the Contribution of Development Education & Awareness Raising”³ című dokumentum stratégiai ajánlásokat is megfogalmaz az EU tagállamainak kormányzatai, helyi és regionális hatóságai számára:

Szenteljének kiemelt figyelmet a globális felelősségvállalásra nevelésnek és szemléletformálásnak a fejlesztési politikák megfogalmazásakor, a programok és a költségvetés kialakításakor, és szenteljének kiemelt figyelmet a globális nevelésnek és szemléletformálásnak a formális és nem-formális oktatási politikák megfogalmazásakor, a programok és a költségvetés kialakításakor!

Ahol még nem létezik, ott hozzanak létre és támogassanak olyan kezdeményezéseket, stratégiai folyamatokat, amelyek kifejezetten a globális felelősségvállalásra nevelés számára igyekeznek hosszú távú perspektívákat és rövidtávú együttműködési programokat kialakítani. Ezekbe a folyamatokba vonják be a kormányzati oldalt, a külügyminisztériumok nemzetközi fejlesztésért felelős osztályait, civileket és szakértőket!

¹ Letölthető: http://www.deeep.org/english/europe/strategy/european_consensus_30102007.pdf, További információ: <http://www.deeep.org/advocacy.html>

² EuropeAid: External Development Programmes, http://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm

³ Európai konszenzus a fejlesztésről: A globális nevelés és szemléletformálás hozzájárulása

Biztosítsanak politikai, pénzügyi és szervezeti támogatást a globális felelősségvállalásra nevelés nemzeti alaptantervbe, formális és nem-formális oktatásba való integrációjának érdekében hálózatok felállításához és egy minél hatékonyabb médiajelenléthez!

A civil szervezetek számára többek között az alábbiakat javasolja:

Fejlesszék ki és valósítsák meg a globális felelősségvállalásra nevelés és szemléletformálás népszerűsítését és társadalmi elfogadottságát célul kitűző stratégiákat!

A globális felelősségvállalásra nevelés közoktatásba való integrációjának érdekében építsenek ki partnerségeket és működjenek együtt döntéshozókkal, a közoktatási szféra szereplőivel, és a média képviselőivel!

Végezzenek kutatásokat a globális felelősségvállalásra nevelés tagállamon belüli helyzetére, a lebonyolított szemléletformáló projektek hatásvizsgálatára vonatkozóan, és hozzák azokat nyilvánosságra. (projektek minőségbiztosítása, hatékonysága, átláthatósága és a felhasznált pénz mennyisége)!

Magyarország vállalásai és helyzete

Magyarország az újonnan csatlakozott Európai Unió tagállamokhoz hasonlóan azt vállalta, hogy 2015-re bruttó nemzeti jövedelmének 0,33%-át (2010-re a GNI 0,17%-át) fordítja hivatalos fejlesztési segélyekre (ODA).

Magyarország a nemzetközi segélyezés és fejlesztés egyik szereplőjeként a Külügyminisztérium koordinációjával évről évre jelentést készít az OECD DAC¹ számára, melyben összességében beszámol arról, hogy a magyar állampolgárok befizetett adóforintjaiból mennyit költött nemzetközi fejlesztésre illetve az azzal kapcsolatos tevékenységekre.

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development - Development Assistance Committee
www.oecd.org

A Külügyminisztérium 2007-es évre szóló jelentése szerint a tárgyévben szemléletformálásra a Minisztérium egyáltalán nem költött.¹

A nemzetközi összehasonlító vizsgálatok nagy részéből is hiányoznak a magyar helyzetre vonatkozó leírások. A magyar jelenlét az utóbbi időben erősödött fel némiképpen részben a HAND Szövetség tagszervezeteinek nemzetközi szerepvállalása miatt.

Miért van szükség a nemzetközi fejlesztés szélesebb körű európai társadalmi tudatosítására?²

1. A közvélemény kutatások világosan jelzik, hogy az Európai Unió országainak állampolgárai határozottan és egyértelműen támogatják a nemzetközi szolidaritást a szegénység és a konfliktusok elleni harcban, vagyis a segélyezés társadalmilag támogatott. Azt is jelzik, hogy kormányzataik támogatottsága erős az Európán kívüli segélyezési tevékenységek tekintetében, melynek célja a Millenniumi Fejlesztési Célok elérése, bár jócskán túlbecsülik a kormányzatok által erre fordított közpénz mértékét.³

2. Az európai polgárok rendkívül kis mértékben tájékozottak a világszegénységgel és a különböző fejlesztési kérdésekkel kapcsolatban. Különösen igaz ez az EU fejlesztéspolitikájára, és az abban megfogalmazott célokra. Az Európai Unió állampolgárainak 82%-a soha nem hallott a Millenniumi Fejlesztési Célokról.⁴

3. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy éppen az az öt tagállam (Dánia, Luxemburg, Hollandia, Svédország és Belgium) költött az elmúlt 15 évben a legtöbbet a nemzetközi fejlesztéssel kapcsolatos globális nevelésre, és szemléletformálásra (a 27 tagállam költségének körülbelül 80 %-át), amelyek elérték vagy éppen hamarosan el fogják érni a 0,7 % ODA/GNI arányos célkitűzést.

4. Az állampolgárok demokratikus alapjoga, hogy saját országuk fejlesztési együttműködési politikájával és gyakorlatával kapcsolatban megfelelő módon és mértékben jussanak

¹ Lásd erről a HAND Szövetség Aidwatch Munkacsoportjának 2008-as jelentését.

² A Millenniumi Fejlesztési Célok megvalósulása érdekében tett erőfeszítések az európai társadalomnak a világszegénység elleni küzdelemben való szélesebb bevonásán keresztül: a CONCORD Fejlesztési Képzési Fórumának állásfoglalása (2007. október)

³ Egy nemrég Nagy-Britanniában készült kutatás azt találta, hogy a közvélekedés szerint a kormány kiadásainak 18,55 %-át költi Európán kívüli segélyezésre, míg a valóságban csupán 1,3%-át. (Actionaid, 2006, Nagy-Britannia, Közvéleménykutatás a segélyezésről) (http://www.actionaid.org.uk/doc_lib/poll_summary.pdf).

⁴ Special Eurobarometer 280 „Az európai és a fejlesztési segélyezés” felmérés, 2007. június. (http://ec.europa.eu/commission_barroso/michel/speeches/docs/ip/2007/EurobaroEN.pdf).

információhoz. Ezért bármelyik állampolgár elszámoltathatja a mindenkori kormányzatot azzal kapcsolatban, hogy vajon az állampolgárok befizetett adójából konzisztens és hatékony módon költött-e fejlesztésre és vajon kellő hangsúlyt fektetett-e a társadalom fejlesztésére (social development). A nemzetközi fejlesztési együttműködések keretében megvalósított tevékenységeket és az elért eredményeket illetve hatásokat, mint közérdekű nyilvános adatokat egyértelműen kommunikálni kell és a média számára is könnyen elérhetővé kell tenni.

A GLOBÁLIS FELELŐSSÉGVÁLLALÁSRA NEVELÉS ALAPFOGALMAI

aktív állampolgárság (active citizenship)

állampolgári nevelés (citizenship education)

(állam)polgári részvétel (civic participation)

állampolgári alapműveltség (civic literacy)

állampolgárság (citizenship)

az emberi méltóság tiszteletére és szolidaritásra nevelés (peace education)

béke (peace)

déli országok (Southern countries)

egyenlőség (equity)

emberi jogok (human rights)

emberi jogi képzés (human rights education)

északi országok (Northern countries)

etnocentrizmus (ethnocentrism)

fenntartható fejlődés (sustainable development)

globalizáció (globalization)

globális állampolgárság (global citizenship)

globális dimenzió (global dimension)

globális falu (global village)

globális felelősségvállalásra nevelés (education for global responsibility)

globális nevelés (global education)

globális osztályterem (global classroom)

glokalitás (glocal)

integritás (integrity)

lojalitás (loyalty)

konfliktus (conflict)

konfliktus kezelés (conflict resolution)

kölcsönös függőségek (interdependence)

migráció (migration)

méltányos kereskedelem (Fair Trade)

milleniumi fejlesztési célok – MFC (Millenium development goals - MDG's)

multikulturalizmus (multiculturalism)

nemzetközi fejlesztési nevelés (development education)

részvételi demokrácia (participatory democracy)

sokszínűség (diversity)

szakmai tanulási irányultságok (professional learning orientations)

szegénység (poverty)

szegénység felszámolása (poverty reduction)

szemléletformálás (awareness raising)

szemléletmód/holisztikus (full-mindedness)

szemléletmód/nyitott (open-mindedness)

szemléletmód/méltányos (fair-mindedness)

változó világ (changing world)

tanulási elvárások/célok (learning expectations/outcomes)

társadalmi felelősségvállalás (social responsibility)

társadalmi igazságosság (social justice)

AZ ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK ÉS MOZAIKSZAVAK FELOLDÁSA

CONCORD	A nemzetközi segélyezésben és fejlesztésben résztvevő közel 2000 európai civil szervezetet és hálózatot tömörítő szövetség. A HAND 2004 óta tagja a CONCORDnak. www.concordeurope.org
DEA	Development Education Agency www.dea.org
DEEEP	Development Education Exchange in Europe Project. www.deeep.org
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szövetsége
EU	Európai Unió
HAND	Nemzetközi Humanitárius és Fejlesztési Civil Szövetség www.hand.org.hu
KÜM	A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma
MDG	Millennium Development Goals
MFC	Millenniumi Fejlesztési Célok
ODA	Official Development Aid Hivatalos fejlesztési segélyezés
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
OXFAM	A szegénység és az éhezés leküzdését szolgáló nemzetközi szervezet www.oxfam.org
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization www.unesco.org
TRIALOG	Egy 2000 márciusában létrehozott program, amelynek célja, hogy az új tagállamok és az Európai Unió csatlakozásra váró országok nemzetközi fejlesztéssel foglalkozó civil szervezeteinek integrációját segítse a CONCORDba és más európai hálózatokba. www.trialog.or.at